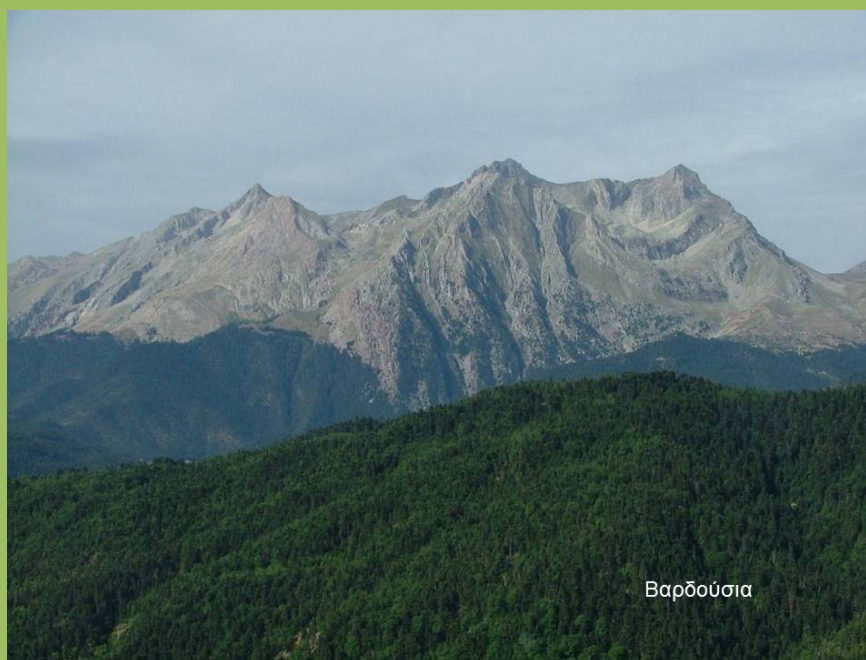

Πρόταση κήρυξης ορεινής λεκάνης απορροής Μόρνου ως
Τοπίου Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους

ΤΟΠΙΟ ΑΓΡΙΑΣ ΦΥΣΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ: Κοιλάδα Μόρνου - ψηλά όρη Στερεάς Ελλάδας

Αθήνα, Οκτώβριος 2017

Συντάκτης:

Παναγιώτης Λατσούδης, Δασολόγος
Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία

Ελληνική ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ Εταιρεία

Θεμιστοκλέους 80, 106 81 ΑΘΗΝΑ
Τηλ./Φαξ: 210 8228704, 210 8227937
e-mail: info@ornithologiki.gr
www.ornithologiki.gr

Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης

Νίκης 20, 105 57 ΑΘΗΝΑ
Τηλ.: 210 322 4944 Φαξ: 210 3225285
e-mail: info@eepf.gr
www.eepf.gr

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ	5
ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΤΟΠΙΑ ΚΑΛΛΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	7
ΤΟΠΙΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ ΣΤΗ ΦΩΚΙΔΑ	11
ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΤΟΥ ΑΝΩ ΡΟΥ Π.ΜΟΡΝΟΥ	13
ΑΞΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	15
ΧΛΩΡΙΔΑ	15
ΠΑΝΙΔΑ	16
ΟΙΚΟΤΟΠΟΙ	17
ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΣΤΟ ΤΟΠΙΟ	19
ΑΙΣΘΗΣΗ ΑΠΕΡΑΝΤΟΣΥΝΗΣ	21
ΣΤΟΙΧΕΙΑ «ΘΕΣΠΕΣΙΟΥ» (sublime)	22
ΣΤΟΙΧΕΙΑ «ΓΡΑΦΙΚΟΥ» (picturesque)	23
ΣΤΟΙΧΕΙΑ «ΕΡΗΜΙΑΣ-ΑΓΡΙΑΣ ΦΥΣΗΣ» (wilderness)	24
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΜΠΝΕΥΣΗΣ, ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΑΝΑΤΑΣΗΣ	24
ΔΑΣΟΚΑΛΥΨΗ	25
ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΝΕΡΟΥ	25
ΔΙΑΚΡΙΤΗ ΕΙΚΟΝΑ-ΤΟΠΟΣΗΜΑ	26
ΕΝΤΟΝΕΣ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ (ΑΝΑΓΛΥΦΟ/ΒΛΑΣΤΗΣΗ)	26
ΕΠΟΧΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ	27
ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ	28
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ, ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	29
ΑΞΙΟΛΟΓΑ ΗΧΟΤΟΠΙΑ (soundscapes)	30
ΗΧΟΥΡΥΠΑΝΣΗ	30
ΦΩΤΟΥΡΥΠΑΝΣΗ	31
ΟΣΜΗΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	31
ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΨΥΧΗΣ	31
ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	32
Η ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΟΝΟΜΑΣΙΑ	34
ΤΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	35
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΟΡΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	36
ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	38
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ	39
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ ΓΕΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	40
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	42

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η απομονωμένη περιοχή γύρω από τον άνω ρου του ποταμού Μόρνου συνθέτει **ένα από τα πλέον δραματικά, ποικίλα, αδιάσπαστα και σημαντικά τοπία ορεινής φύσης στην Ελλάδα.**

Η λεκάνη απορροής περικλείει τις ψηλότερες κορυφές βουνών της νότιας Ελλάδας, πυκνά δάση, μερικά από τα μεγαλύτερα υπαλπικά λιβάδια της χώρας, τη μεγαλύτερη ορθοπλαγιά των Βαλκανίων, καταφύγια σπάνιων και απειλούμενων ζώων (μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται ο νοτιότερος πληθυσμός Βαλκανικών Αγριόγιδων *Rupicapra rupicapra balcanica*, ποικιλία δρυοκολαπτών και υπολειμματικοί πληθυσμοί ειδών που απομονώθηκαν κατά την τελευταία παγετώδη περίοδο), ανοιχτό ορίζοντα, αλλεπάλληλα επίπεδα θέασης, αδιάλειπτη εικόνα φυσικού περιβάλλοντος σε όλα τα σημεία του ορίζοντα και μια μοναδική ενιαία επόπτευση 5 διαφορετικών ζωνών βλάστησης.

Στόχος της πρότασης είναι η επισήμανση αυτής της σπουδαίας περιοχής η οποία -παραδόξως- δεν έχει συμπεριληφθεί στους καταλόγους των περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Προτείνεται μάλιστα να είναι το πρώτο Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους με τον προσδιορισμό **«Τοπίο Άγριας Φύσης» όπως προβλέπεται από το Ν.3937/2011.**

Ο καθορισμός του συγκεκριμένου τοπίου μπορεί να ικανοποιήσει παράλληλα τη σύγχρονη προσέγγιση στην προστασία και διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, που είναι η **δημιουργία «πράσινων διαδρόμων» (green corridors)**, ενοποιώντας τις επιμέρους θεσμοθετημένες περιοχές του δικτύου Natura 2000 (ΖΕΠ - ΕΔΖ) αλλά και τους Εθνικούς Δρυμούς Οίτης και Παρνασσού.

Η πρόταση κατατίθεται μεμονωμένα λαμβάνοντας υπόψη την αδιαμφισβήτητη περιβαλλοντική και αισθητική αξία της περιοχής. Θα μπορούσε ωστόσο να αποτελέσει εργαλείο για την ανίχνευση και τον προσδιορισμό παρόμοιων περιοχών στις οποίες το στοιχείο του **«φυσικού» κάλλους (natural beauty)** αποτελεί ειδικό χαρακτηριστικό μέσα στη γενικευμένη έννοια του τοπίου (landscape).

Αφορμή για την κατάθεση της πρότασης αποτέλεσε η ειδική ημερίδα «Τουρισμός και περιβάλλον: παράγοντας ανάπτυξης της Φωκίδας» (Πνευματικό Κέντρο Ρουμελιωτών, 23 Οκτωβρίου 2016).

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ

Η έννοια του φυσικού κάλλους δεν έχει ποτέ καθοριστεί με ακρίβεια, ακόμη και σε χώρες με μακρά χρήση του στη νομοθεσία (Selman and Swanwick, 2010). Επιπλέον, η ίδια η έννοια της άγριας φύσης έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση. Ο Cronon (1996) για παράδειγμα, διαπιστώνει πως «δεν υπάρχει τίποτε φυσικό σε αυτό που ονομάζουμε άγρια φύση (wilderness)». Ο ίδιος ωστόσο σημειώνει ότι το πρόβλημα δεν είναι τι ονοματίζουμε «άγρια φύση» αλλά ποια είναι η θεώρησή μας για αυτή.

© Π. Λατσούδης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

Όπως και να έχει, στη συνείδηση του μέσου ανθρώπου σήμερα ο όρος «άγρια φύση» - παρεξηγημένα- μπορεί να παραπέμπει σε ένα ανέγγιχτο (pristine) και συνήθως μεγαλειώδες (spectacular) περιβάλλον, όμως ο ίδιος όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει περιοχές με – σχετικά- περιορισμένη ανθρώπινη επίδραση. Αντικειμενικά, αυτές οι περιοχές απέχουν από το φανερά διαφοροποιημένο αστικό, βιομηχανικό και εντατικά καλλιεργούμενο περιβάλλον.

Στην πράξη, έχουν γίνει διάφορες προσπάθειες για τον προσδιορισμό της έννοιας του «φυσικού κάλλους». Αξίζει να αναφερθούν οι οδηγίες που συνοδεύουν την 3^η ενότητα του βασικού θεσμικού μηχανισμού για την προστασία της άγριας φύσης στη Μεγάλη Βρετανία (Wildlife and Countryside Act, τροποποίηση 1985). Οι οδηγίες αποδέχονται τη θεμελιώδη σημασία της οπτικής ποιότητας, όμως αναγνωρίζουν επίσης ότι οι άνθρωποι ανταποκρίνονται στο τοπίο μέσω ήχων, οσμών, γεύσης και αφής. Έτσι, το «φυσικό κάλλος» αναδύεται από έναν συνδυασμό μιας σειράς πολύπλοκων και ποικίλων παραγόντων που περιλαμβάνουν την φυσιογραφία (π.χ. γεωλογία, οικολογικά ενδιαιτήματα), τις συσχετίσεις (ιστορικές και πολιτιστικές), την αισθητική (οπτική και άλλων

αισθήσεων), την σύγκριση με άλλες περιοχές (βαθμός σπανιότητας ή αντιπροσωπευτικότητας), τα αισθήματα που εγείρονται στον παρατηρητή αλλά και την δυνατότητα δημόσιας πρόσβασης (Selman and Swanwick, 2010).

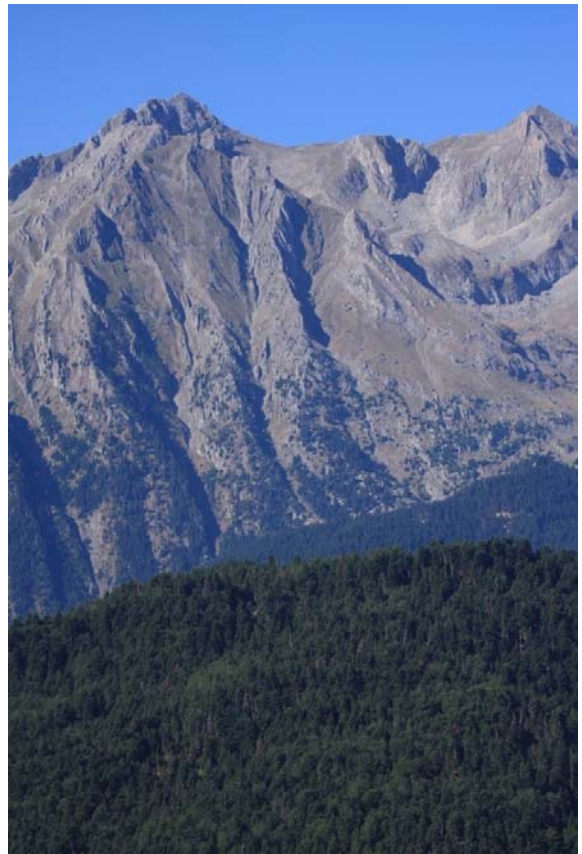
Μια κατεύθυνση προς την κατανόηση και τον καθορισμό του όρου «φυσικό κάλλος» είναι και οι έρευνες που συσχετίζουν τα (θετικά) γνωρίσματα του τοπίου με τις προτιμήσεις των ανθρώπων αλλά και την επιρροή στην ευημερία τους. Για παράδειγμα, πολλές δημοσιεύσεις καταδεικνύουν πως οι άνθρωποι σταθερά επιλέγουν φυσικές ή ημι-φυσικές περιοχές σε σχέση με άλλες που διαθέτουν πολλά ανθρωπογενή χαρακτηριστικά (Selman and Swanwick, 2010).

Σε μια σύγχρονη εκδοχή, το φυσικό κάλλος αναγνωρίζεται ως μια «ρευστή» έννοια που αλλάζει καθώς η πολιτιστική εξέλιξη οδηγεί σε αλλαγές. Διαπιστώνεται ότι εμπεριέχει μια πολυαισθητηριακή ποιότητα -όχι αποκλειστικά οπτική- η οποία γίνεται αντιληπτή από τους ανθρώπους μέσω χαρακτηριστικών όπως είναι η γαλήνη και η αίσθηση της ελευθερίας. Μπορεί επίσης να έχει μια «πνευματική» ποιότητα λαμβάνοντας υπόψη την ιστορική σχέση μεταξύ της έννοιας «αναγέννηση» (re-creation) και των περιοχών έμπνευσης (Selman and Swanwick, 2010).

Συνοψίζοντας την επισκόπησή τους για τη χρήση του όρου στη νομοθεσία, οι Selman και Swanwick (2010) καταλήγουν ότι **ο χαρακτηρισμός του φυσικού κάλλους συνδέεται πρωταρχικά και πάνω απ' όλα με άσπιλες περιοχές, σχετικά ελεύθερες από τα αποτελέσματα της αστικοποίησης και βιομηχανοποίησης.** Δεν αφορά μόνο τοπία όπου η φύση φαίνεται να κυριαρχεί αλλά περιλαμβάνει και εξοχές που έχουν διαμορφωθεί από τις ανθρώπινες δραστηριότητες συμπεριλαμβάνοντας -για παράδειγμα- αγρούς, λιβάδια, φυτοφράχτες, σχεδιασμένα πάρκα, μικρούς οικισμούς, μεγαλύτερα χωριά και μικρές πόλεις αρκεί να είναι αναπόσπαστα και εναρμονισμένα στοιχεία με τον χαρακτήρα του «τοπίου».

Συνολικά, φαίνεται ότι ο όρος διατηρεί τη σημασία του στον σύγχρονο κόσμο, τη νομοθεσία και την πολιτική, διακρινόμενος από τη γενικευμένη έννοια του «τοπίου».

Αξίζει πάντως να αναφερθεί ότι πέρα από τους ορισμούς στα σύγχρονα νομικά κείμενα, υπάρχει μια παρακαταθήκη από την μακρά περίοδο που ακολουθεί την Αναγέννηση και περιλαμβάνει βασικές έννοιες για το τοπίο: *Ωραίο* (Beautiful), *Γραφικό* (Picturesque), *Θεσπέσιο* (Sublime) και *Άγρια Φύση* (Wilderness). Ειδικά το αισθητικό πρότυπο της «άγριας» και «ανεπηρέαστης» φύσης σημειώνεται ότι έχει παραμείνει κυρίαρχο από τον 19ο αιώνα έως σήμερα (Μποτετζάγιας, 2010).

ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΤΟΠΙΑ ΚΑΛΛΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όπως συνέβη γενικότερα με την προστασία της φύσης στο νεότερο ελληνικό κράτος, οι επιλογές της πολιτείας βασίζονται σε ρεύματα του εξωτερικού. Ειδικά για τον όρο «φυσικό κάλλος» (natural beauty) υπάρχει στο Ηνωμένο Βασίλειο θεσμοθετημένη αναγνώριση ήδη από το 1907 (Selman and Swanwick, 2010).

Η επίσημη αναγνώριση του τοπίου από το ελληνικό κράτος ως αντικείμενο που απαιτεί προστασία προκειμένου να διατηρηθεί, διαφαίνεται τουλάχιστον από το 1938 όταν ιδρύεται ο πρώτος Εθνικός Δρυμός (Εθνικός Δρυμός Ολύμπου, Νόμος 856/37). Σκοπός της κήρυξης ήταν «... η διατήρηση στο διηνεκές του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής, δηλαδή της άγριας χλωρίδας, της πανίδας και του φυσικού τοπίου, καθώς και των πολιτιστικών και άλλων αξιών της...».

Αργότερα (1950), η ανάγκη προσδιορισμού και προστασίας του τοπίου στην Ελλάδα αναδεικνύεται με τη θεσμοθέτηση των περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (Ν. 1465/1950). Ήδη με αυτόν το νόμο η έννοια του «φυσικού» επεκτείνεται για να συμπεριλάβει και ανθρωπογενή στοιχεία (Γενεμετζή και Ζαχαρός, 2013). Ο Ν. 1465/1950 συμπλήρωνε τον Ν. 5351/1932 «Περί Αρχαιοτήτων».

Η αρμοδιότητα για τα Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ) περιήλθε από το Υπουργείο Πολιτισμού στη Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού του ΥΠΕΧΩΔΕ με το ΠΔ 161/1984 (ΦΕΚ 54/Α).

Σταθμό για το θεσμικό πλαίσιο που αφορά στο τοπίο και το περιβάλλον αποτέλεσε οπωσδήποτε ο Νόμος «Για την προστασία του περιβάλλοντος» (Ν.1650/86). Ειδική μνεία για τα προστατευόμενα τοπία («Προστασία της Φύσης και του Τοπίου») γίνεται στα άρθρα 18 και 19. Στο δεύτερο άρθρο προτείνεται για πρώτη φορά και η ονομασία «τοπίο άγριας φύσης».

Νόμος 1650/86 Για την προστασία του περιβάλλοντος (ΦΕΚ 160/Α/16-10-86)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

Άρθρο 18: Αντικείμενο προστασίας και διατήρησης

1. "Η φύση και το τοπίο προστατεύονται και διατηρούνται, ώστε να διασφαλίζονται οι φυσικές διεργασίες, η αποδοτικότητα των φυσικών πόρων, η ισορροπία και η εξέλιξη των οικοσυστημάτων καθώς και η ποικιλομορφία, η ιδιαιτερότητα και η μοναδικότητά τους.

.....

3. Οι περιοχές, τα στοιχεία ή τα σύνολα της προηγούμενης παραγράφου μπορούν να χαρακτηρίζονται σύμφωνα με τα κριτήρια του άρθρου 19 ως:

- Περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης.
- Περιοχές προστασίας της φύσης.
- Εθνικά Πάρκα.
- Προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί, **προστατευόμενα τοπία** και στοιχεία του τοπίου.

— Περιοχές οικονάπτυξης.

Ενώ στο επόμενο άρθρο, μεταξύ άλλων, διευκρινίζεται:

Άρθρο 19 Ν. 1650/86 : Κριτήρια χαρακτηρισμού και αρχές προστασίας «Για την εφαρμογή του παρόντος νόμου»:

«...Ως προστατευόμενα τοπία χαρακτηρίζονται περιοχές μεγάλης αισθητικής ή πολιτιστικής αξίας και εκτάσεις που είναι ιδιαίτερα πρόσφορες για αναψυχή του κοινού ή συμβάλλουν στην προστασία ή αποδοτικότητα φυσικών πόρων λόγω των ιδιαίτερων φυσικών ή ανθρωπογενών χαρακτηριστικών τους. Στα προστατευόμενα τοπία μπορεί να δίνονται με βάση τα κύρια χαρακτηριστικά τους, ειδικότερες ονομασίες, όπως αισθητικό δάσος, **τοπίο άγριας φύσης**, τοπίο αγροτικό, αστικό ή βιομηχανικό (Σημ.: υπογράμμιση δική μας).».

Το 2010 κυρώθηκε (με δεκαετή καθυστέρηση) η **Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο** (Ν.3827/2010) (γνωστή και ως Σύμβαση της Φλωρεντίας). Η σύμβαση αποτελεί το εφαλτήριο για μια συγκροτημένη και διακριτή πολιτική τοπίου με σαφείς στόχους και στρατηγικές, οργανωτικές και διοικητικές δομές, προγράμματα και σχέδια εφαρμογής (Γενεμετζή και Ζαχαρός, 2013).

Τέλος, η θεσμοθέτηση του Ν. 3937/2011 (ΦΕΚ 60/Α'/2011) για τη «Διατήρηση της Βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις», ο οποίος τροποποιεί το Ν. 1650/1986, τονίζει την ανάγκη προστασίας και διατήρησης του τοπίου παράλληλα με τη βιοποικιλότητα και τη φύση, ώστε να διασφαλίζονται οι φυσικές διεργασίες, οι φυσικοί πόροι και τα οικοσυστήματα καθώς και η ποικιλομορφία, η ιδιαιτερότητα ή η μοναδικότητα των συνιστωσών τους (Κεφ. Β', άρθρο 4). Παράλληλα, ορίζει τα προστατευόμενα τοπία και τα προστατευόμενα στοιχεία του τοπίου με βάση την οικολογική, αισθητική ή πολιτισμική αξία τους (Κεφ. Β', άρθρο 5), δίνοντας έμφαση στην αναγνώριση τόσο των φυσικών όσο και των ανθρωπογενών χαρακτηριστικών.

Με το Άρθρο 4 και το Άρθρο 5, ο Ν.3937/2011, αντικαθιστά τα Άρθρα 18 και 19 του Ν.1650/86.

Συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων, αναφέρεται:

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3937 Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις.

Άρθρο 4

Αντικατάσταση του άρθρου 18 του ν. 1650/1986

Το άρθρο 18 του ν. 1650/1986 αντικαθίσταται ως εξής:

.....

2. Χερσαίες, υγροτοπικές, θαλάσσιες ή μεικτού χαρακτήρα περιοχές, μεμονωμένα στοιχεία ή σύνολα της φύσης και του τοπίου, μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενα προστασίας και διατήρησης λόγω της οικολογικής, βιολογικής, γεωλογικής, γεωμορφολογικής, εν γένει επιστημονικής ή αισθητικής σημασίας τους.

3. Οι περιοχές, τα στοιχεία ή τα σύνολα της παραγράφου 2 μπορούν να χαρακτηρίζονται, σύμφωνα με τα κριτήρια του άρθρου 19, ως:

- Περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης
- Περιοχές προστασίας της φύσης
- Φυσικά πάρκα και ειδικότερα ως: εθνικά ή περιφερειακά πάρκα

- Περιοχές προστασίας οικοτόπων και ειδών και ειδικότερα ως: ειδικές ζώνες διατήρησης (Ε.Ζ.Δ.), ζώνες ειδικής προστασίας (Ζ.Ε.Π.) ή καταφύγια άγριας ζωής ή συνδυασμός αυτών.
- Προστατευόμενα τοπία και στοιχεία τοπίου ή προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί.

4. Αν για την προστασία και διατήρηση των περιοχών, των στοιχείων ή των συνόλων της παραγράφου 3 επιβάλλεται παράλληλα η εφαρμογή ορισμένων μέτρων σε γειτονικές εκτάσεις, οι παραπάνω περιοχές, τα στοιχεία ή τα σύνολα αποτελούν κεντρικό τμήμα μιας ευρύτερης περιοχής, στην οποία τα αναγκαία μέτρα προστασίας κλιμακώνονται κατά ζώνες.

Ενώ στο Άρθρο 5 σημειώνεται μεταξύ άλλων:

Άρθρο 5

Αντικατάσταση του άρθρου 19 του ν. 1650/1986

Το άρθρο 19 του ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 8 του ν. 3851/2010 (ΦΕΚ 85 Α'), αντικαθίσταται ως εξής:

.....

5. α) Ως προστατευόμενα τοπία (Protected landscapes/seascapes) χαρακτηρίζονται περιοχές μεγάλης οικολογικής, γεωλογικής, αισθητικής ή πολιτισμικής αξίας και εκτάσεις που είναι ιδιαίτερα πρόσφορες για αναψυχή του κοινού ή συμβάλλουν στην προστασία φυσικών πόρων λόγω των ιδιαίτερων φυσικών ή ανθρωπογενών χαρακτηριστικών τους. Στα προστατευόμενα τοπία μπορεί να δίνονται με βάση τα κύρια χαρακτηριστικά τους, ειδικότερες ονομασίες, όπως αισθητικό δάσος, γεωπάрко, τοπίο άγριας φύσης, τοπίο αγροτικό, αστικό (Σημ.: Η υπογράμμιση δική μας).

Ως προστατευόμενα στοιχεία του τοπίου χαρακτηρίζονται τμήματα ή συστατικά στοιχεία του τοπίου που έχουν ιδιαίτερη οικολογική, αισθητική ή πολιτισμική αξία ή συμβάλλουν στην προστασία φυσικών πόρων λόγω των ιδιαίτερων φυσικών ή ανθρωπογενών χαρακτηριστικών τους, όπως αλύλλια, παραδοσιακές καλλιέργειες, αγροικίες, μονοπάτια, πέτρινοι φράχτες, ξερολιθιές και αναβαθμίδες, κρήνες.

.....

γ) Τοπία που έχουν κηρυχθεί ως αισθητικά δάση, ως περιαστικά δάση, ως προστατευόμενα δάση και ως διατηρητέα μνημεία της φύσης, εντάσσονται δια του 1624 ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ) παρόντος στην αντίστοιχη κατηγορία. Για τα ήδη κηρυγμένα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, με απόφαση Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, ρυθμίζονται οι όροι ένταξής τους.

Όπως φαίνεται στην Παράγραφο 5α του Άρθρου 5, διατηρείται και με το Νόμο Ν.3937/2011 η δυνατότητα κήρυξης «Τοπίων Άγριας Φύσης».

Με την «Έγκριση Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα για τα έτη 2014-2029 και Σχεδίου Δράσης πενταετούς διάρκειας» (Απόφαση Αριθμ. 40332/ 2014, ΦΕΚ 2383/Β/8-9-2014) αναφέρεται ότι μία από τις «Κύριες Προκλήσεις» (Κεφάλαιο Β.4.4.) της δημόσιας διοίκησης προκειμένου να υλοποιήσει τον στόχο διατήρησης και ανάσχεσης της απώλειας της βιοποικιλότητας είναι η «προστασία και διαχείριση του τοπίου».

Στην πράξη, ιδιαίτερα σημαντικός είναι και ο Νόμος 2742/99 (ΦΕΚ 207/Α'/07.10.1999) «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις». Στο Άρθρο 2 (Στόχοι και αρχές), παράγραφο 2, σημειώνεται ότι «Για την εκπλήρωση των στόχων ... κατά την κατάρτιση των υπό του

νόμου προβλεπόμενων χωροταξικών πλαισίων και λοιπών σχεδίων πρέπει να λαμβάνονται ιδίως υπόψη οι ακόλουθες αρχές: ... «ζ. Η συστηματική προστασία, αποκατάσταση, διατήρηση και ανάδειξη των περιοχών, οικισμών, τοπίων, που διαθέτουν στοιχεία φυσικής, πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς» (Σημ.: υπογράμμιση δική μας).

Στο Άρθρο 8 του ίδιου Νόμου θεμελιώνονται τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Π.Π.Χ.Σ.Α.Α.).

Η αξιολόγηση, αναθεώρηση και εξειδίκευση των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Π.Π.Χ.Σ.Α.Α.) των Περιφερειών της χώρας αναδεικνύει για πρώτη φορά το θέμα της προστασίας και διαχείρισης του τοπίου σε σημαντική παράμετρο χωροταξικού και περιφερειακού σχεδιασμού. Στις προδιαγραφές των Περιφερειακών Πλαισίων (Παράρτημα Ι) αναπτύσσεται μεθοδολογία για τη μελέτη του τοπίου, το οποίο προσεγγίζεται βάσει της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του Τοπίου. Το τοπίο αντιμετωπίζεται πλέον ως πόρος περιβαλλοντικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού που άμεσα ή έμμεσα υπεισέρχεται στην παραγωγική διαδικασία και τις κοινωνικές δομές και αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας (Γενεμετζή και Ζαχαρός, 2013).

© Π. Αισούλης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

ΤΟΠΙΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ ΣΤΗ ΦΩΚΙΔΑ

Το ανάγλυφο του Νομού Φωκίδας είναι ένα από τα πλέον έντονα και ορεινά της χώρας. Εδώ εντοπίζονται οι ψηλότερες κορυφές της νότιας Ελλάδας. Διακρίνεται ακόμη για την ιδιαίτερα χαμηλή ένταση χρήσεων γης και τη συμπυκνωμένη παρουσία διαφορετικών ενδιαιτημάτων (από τα θαλάσσια έως τα υπαλπικά).

Έμμεση ένδειξη της ποιότητας και της σημασίας που έχει ειδικότερα η ορεινή περιοχή για τη χώρα, αποτελεί το γεγονός ότι το ψηλότερο μέρος της λεκάνης απορροής του π.Μόρνου παρέχει τη μεγαλύτερη ποσότητα πόσιμου νερού στην Αθήνα, ενώ δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι αυτό το νερό είναι υψηλής ποιότητας και θεωρείται ένα από τα καλύτερα της Ευρώπης. Αυτό συνδέεται άμεσα βεβαίως με την καθαρότητα του περιβάλλοντος και τις χαμηλές εντάσεις των ανθρωπίνων χρήσεων στην περιοχή αυτή.

Παραδόξως, ούτε στην πρώιμη περίοδο χαρακτηρισμού τοπίων ιδιαίτερου κάλλους (όταν η πολιτεία προσανατολιζόταν, μέσω θεσμικών παρεμβάσεων, κυρίως στην προστασία και διαχείριση του γεωφυσικού και βιολογικού περιβάλλοντος της χώρας) δεν είχε αναγνωριστεί κάποια πραγματικά ορεινή περιοχή του νομού.

Έτσι, σήμερα ένας επισκέπτης που αναζητά τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους ΔΕΝ θα βρει σε κατάλογο κάποια περιοχή της ορεινής Φωκίδας.

© Γ. Λατσιούδης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

Ο νομός έχει προταθεί* για έξι μόλις «Περιοχές Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους» (Πίνακας 1). Επιπλέον, όλες είναι παράκτιες ή χαμηλού έως ημιορεινού υψομέτρου. Μία από αυτές επικεντρώνεται σε έναν οικισμό, ενώ τέσσερεις ακόμη αφορούν μεμονωμένες νησίδες και μία χερσόνησο οι οποίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν μεμονωμένα «προστατευόμενα στοιχεία» παρά ολοκληρωμένα «τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους». Φαίνεται δηλαδή ότι οι περιοχές της Φωκίδας έχουν επιλεγεί με βάση τη διευρυμένη έννοια του φυσικού κάλλους η οποία δίνει έμφαση στην αρμονική ανθρώπινη μεσολάβηση και αγνοεί αναλογικά το αρχέτυπο του φυσικού κάλλους το οποίο δίνει έμφαση στα γεωφυσικά και βιολογικά χαρακτηριστικά. Από αυτή τη σκοπιά, οι περιοχές ικανοποιούν τα κριτήρια του «ωραίου» (beautiful) και του «γραφικού» (picturesque), όχι όμως των άλλων δύο βασικών εννοιών που σχετίζονται με το τοπίο, το «θεσπέσιο» (sublime) και την «ερημιά - άγρια φύση» (wilderness).

**Πρόγραμμα "Οριοθέτηση και Καθορισμός Μέτρων Προστασίας Τοπίων Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους" (ΥΠΕΧΩΔΕ-ΕΜΠ, 1996-1999)*

Πίνακας 1. Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (Φωκίδα)

	Όνομα Τόπου	Κωδικός
01.	Γαλαξίδι	ΑΤ2010030
02.	Δελφικό τοπίο	ΑΤ2010031
03.	Νησίδα Δριμνιά Δωρίδας	ΑΤ2011016
04.	Νησίδα Πρασούδι Δωρίδας	ΑΤ2011015
05.	Νήσος Τριζόνια Δωρίδας	ΑΤ2011017
06.	Χερσόνησος Κόκκινος Μοναστηρακίου	ΑΤ201101

ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΤΟΥ ΑΝΩ ΡΟΥ Π.ΜΟΡΝΟΥ

Όπως έχει ήδη ειπωθεί, η απομονωμένη περιοχή γύρω από τον άνω ρου του π.Μόρνου συνθέτει **ένα από τα πλέον δραματικά, ποικίλα, αδιάσπαστα και σημαντικά τοπία ορεινής φύσης στην Ελλάδα.**

Η λεκάνη απορροής περικλείει τις ψηλότερες κορυφές βουνών της νότιας Ελλάδας. Το Όρος Γκιώνα (2.510 μ.) είναι το ψηλότερο της νότιας Ελλάδας και το 5^ο σε ύψος βουνό της χώρας. Ακολουθούν με ελάχιστα μικρότερο ύψος τα Βαρδούσια (2.495 μ.). Ανάμεσά τους απλώνεται η κατάφυτη άνω κοιλάδα απορροής του π.Μόρνου. Ένα ορεινό έως αλπικό τρίγωνο κλείνει με το Όρος Οίτη (2.152 μ.) που οριοθετεί την κοιλάδα στα βόρεια.

Τα δύο ψηλότερα βουνά έχουν ένα διακριτό ανάγλυφο που εντυπώνεται στη μνήμη με χαρακτηριστικές κορυφογραμμές, βαθιές χαράδρες, ρεματιές και ασβεστολιθικές ορθοπλαγιές.

Ειδικά η Γκιώνα διαθέτει τη μεγαλύτερη ορθοπλαγιά των Βαλκανίων, την Πλάκα της Συκιάς, με υψομετρική διαφορά 1.100 μέτρα περίπου και μήκος >6 χλμ. Εκτός από την ψηλότερη κορυφή (Πυραμίδα), άλλες 8 κορυφές της ξεπερνούν τα 2.000 μέτρα υψόμετρο: Πέρδικα (2.484 μ.), Τραγονόρος (2.456 μ.), Πλατυβούνα (2.317 μ.), Προφήτης Ηλίας (2.298 μ.), Κάστρο (2.176 μ.), Βράϊλα (2.177 μ.), Παλιοβούνι (2.122 μ.), Πύργος (2.066 μ.).

Τα Βαρδούσια αποτελούνται από τρία συγκροτήματα κορυφών, το βόρειο, το δυτικό και το νότιο. Το βόρειο συγκρότημα χαρακτηρίζεται από ομαλές κορυφές, το δυτικό παρουσιάζει πολλές απόκρημνες και ανεξάρτητες μεταξύ τους κορυφές ενώ το νότιο που είναι και το ψηλότερο, σχηματίζει μία απόκρημνη και μεγάλη σε μήκος κορυφογραμμή. Είναι από τις ελάχιστες οροσειρές της Ελλάδας που έχουν αλπικό χαρακτήρα.

Τα Βαρδούσια διαθέτουν περισσότερες από 10 κορυφές που ξεπερνούν τα 2.000 μέτρα υψόμετρο: Κόρακας (2.495 μ.), Κοκκινιάς (2.404 μ.), Πυραμίδα (2.348 μ.), Μεγάλη Σούφλα (~ 2.340 μ.), η Πλάκα ~2.320 μ.), το Βουνό της Χωμήριανης ή Μεγάλη Χούνη (2.294 μ.), η Αλογόραχη (2.265 μ.), το Βουνό της Κωστάριτσας (2.216 μ.), το Κάτω Ψηλό (περ. 2.140 μ.), το Γιδοβούνι (2.065 μ.), το Σινάνι (2.055 μ.).

© Γ. Λατσοπούλης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

Στην Οίτη πηγάζει ο π.Μόρνος και είναι το μοναδικό από τα τρία βουνά που έχει κηρυχθεί Εθνικός Δρυμός. Χαρακτηρίζεται επίσης από υπαλπικό περιβάλλον κοντά στις κορυφές της, τέσσερις από τις

οποίες ξεπερνούν τα 2.000 μέτρα υψόμετρο: Πύργος (2.152 μ.), Γρεβενό (2.114 μ.), Σέμπι (2.091 μ.) και Αλύκαινα ή Αλουμπόραχη (2.052 μ.).

Στα ψηλότερα σημεία των τριών βουνών εντοπίζονται μερικά από τα μεγαλύτερα υπαλπικά λιβάδια της χώρας τα οποία χρησιμοποιούνται από αιώνες για νομαδική κτηνοτροφία.

Στο ακραίο και απομονωμένο περιβάλλον των βουνών οφείλεται η διατήρηση -μετά την υποχώρηση της τελευταίας παγετώδους περιόδου- του νοτιότερου πληθυσμού των ορεσίβιων Αγριόγιδων *Rupicapra rupicapra balcanica* (Παπαϊωάννου, 2005).

Ανάμεσα στα τρία βουνά απλώνονται σχεδόν αδιάσπαστα πυκνά δάση πάνω σε αλληπάλληλες χαμηλότερες εξάρσεις.

Το νερό συμπληρώνει την εικόνα τόσο με την κεντρική κοίτη του π.Μόρνου όσο και με τα εκατοντάδες ρέματα που την πλαισιώνουν, τις αναρίθμητες πηγές, μικρούς και μεγαλύτερους καταρράκτες, λούτσες κ.λπ.

Καθώς το τοπίο της κοιλάδας περικλείεται από τα ψηλά βουνά ενώ τα δύο νοτιότερα (Γκιώνα-Βαρδούσια) συγκλίνουν προς την τεχνητή λίμνη του π.Μόρνου, **ο επισκέπτης έχει την αίσθηση μιας αδιάλειπτης εικόνας «φυσικού» περιβάλλοντος σε όλα τα σημεία του ορίζοντα**. Σε κανένα σημείο δεν διακρίνεται μεγάλη πόλη, εντατική καλλιέργεια, δρόμος ταχείας κυκλοφορίας ή κάποια βιομηχανική περιοχή.

Η μεγάλη υψομετρική διαφορά των 2.000 μέτρων (από τα περίπου 450 μέτρα που είναι το ανώτερο ύψος της λίμνης του Μόρνου έως τα ~2.510 μ. της Γκιώνας) επιτρέπει μέσα σε μικρή απόσταση να εμφανιστούν 5 διαφορετικές διαπλάσεις. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι διαπλάσεις αυτές αναλογούν με αντίστοιχες διαπλάσεις που εμφανίζονται σε διαφορετικά -πολύ απομακρυσμένα- γεωγραφικά πλάτη.

Το σύνολο συμπληρώνει ένας μικρός αριθμός χωριών που εναρμονίζονται με το περιβάλλον τους προσδίδοντας ποικιλομορφία στο τοπίο, τόσο με τα χαμηλά κτίσματα (πολλά από τα οποία διατηρούν την ιδιότυπη τοπική ορεινή αρχιτεκτονική), όσο και με τη βλάστηση που διαφοροποιείται μέσα και κοντά σε αυτούς.

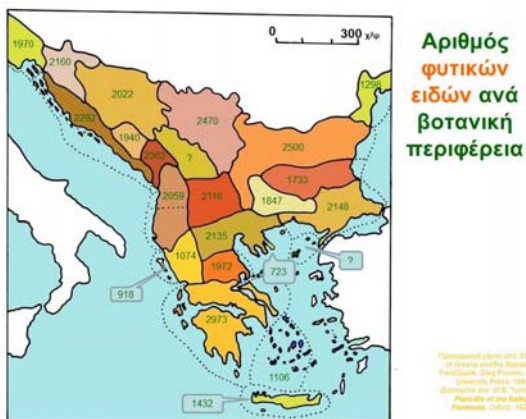

ΑΞΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

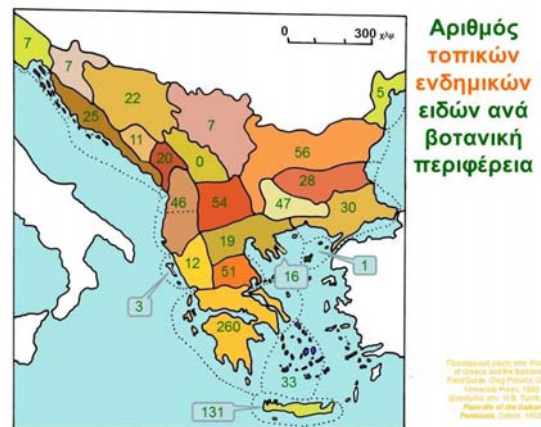
Στη συνέχεια γίνεται προσπάθεια μιας συνοπτικής –και σίγουρα όχι πλήρους- αναφοράς σε αξίες της περιοχής που σχετίζονται με χαρακτηριστικά που λαμβάνονται υπόψη σε περιοχές «φυσικού κάλλους». Σε αυτά περιλαμβάνονται στοιχεία που από κάποιους θεωρούνται «υποκειμενικά» (όπως είναι για παράδειγμα η ίδια η έννοια του «φυσικού κάλλους») αν και γίνεται προσπάθεια εκτίμησής τους (βλέπε Κεφάλαιο «Η έννοια του Φυσικού Κάλλους»).

ΧΛΩΡΙΔΑ

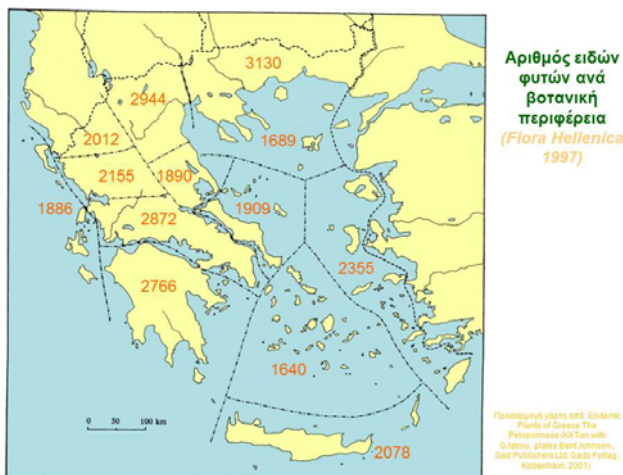
Η περιοχή βρίσκεται στη νότια Ελλάδα που χαρακτηρίζεται ως μία από τις πλουσιότερες βοτανικά περιοχές της Ευρώπης. Από τις παγετώδεις περιόδους οι οποίες έκριναν τη διατήρηση και διασπορά της ευρωπαϊκής χλωρίδας, στην περιοχή διατηρήθηκε μεγάλος αριθμός ειδών (Χάρτες 3, 4, 5).

Χάρτης 3. Αριθμός φυτικών ειδών ανά βοτανική περιφέρεια. Προσαρμογή χάρτη από: *Flowers of Greece and the Balkans, A Field Guide*, Oleg Polunin, Oxford University Press, 1980 (βασισμένο στο W.B. Turrill, *The Plant-life of the Balkan Peninsula*, Oxford, 1929)

Χάρτης 4. Αριθμός τοπικών ενδημικών ειδών ανά βοτανική περιφέρεια. Προσαρμογή χάρτη από: *Flowers of Greece and the Balkans, A Field Guide*, Oleg Polunin, Oxford University Press, 1980 (βασισμένο στο W.B. Turrill, *The Plant-life of the Balkan Peninsula*, Oxford, 1929)

Χάρτης 5. Αριθμός ειδών ανά βοτανική περιφέρεια. Προσαρμογή χάρτη από: *Endemic Plants of Greece The Peloponnese* (Kit Tan with G.Iatrou, plates Bent Johnsons., Gad Publishers Ltd, Gads Forlag, København, 2001).

Ιδιαίτερη σημασία για την περιοχή έχει ο μεγάλος αριθμός ορεισίβιων ειδών (Χάρτης 6). Όπως φαίνεται στον Χάρτη, η Στερεά Ελλάδα και η Πελοπόννησος διαθέτουν μακράν το μεγαλύτερο ποσοστό ενδημικών ορεισίβιων φυτών σε σχέση με τις υπόλοιπες βοτανικές περιφέρειες της χώρας.

Ενδεικτικά μόνο, αναφέρονται ορισμένα ενδημικά είδη που έχουν ιδιαίτερα περιορισμένη εξάπλωση: *Beta nana*, *Minuartia confusa*, *Gypsophila nana*, *Silene vulgaris* subsp. *Prostrata* f. *rubigera*, *Petrophagia phthiotica*, *Dianthus tymphresteus*, *Aquilegia ottonis* subsp. *ottonis*, *Arabis subflava*, *Alyssum gustavssonii*, *Alyssum taygeteum*, *Alyssum nebrodense*, *Draba*

lacaitae, *Draba parnassica*, *Saxifraga sibthorpii*, *Astragalus sempervirens* subsp. *cephalonicus*, *Astragalus hellenicus*, *Erodium chrysanthum*, *Chaerophyllum heldreichii*, *Thamnosciadium junceum*, *Asperula oetaea*, *Asperula boissieri*, *Thymus rechingeri* subsp. *rechingeri*, *Veronica erinoides*, *Veronica thymifolia*, *Plantago atrata* subsp. *graeca*, *Scabiosa hymettia*, *Campanula radicata*, *Edraianthus parnassicus*, *Gnaphalium roeseri* subsp. *roeseri*, *Hieracium leithneri*, *Hieracium sartorianum*, *Colchicum graecum* var. *parnassicum*, *Fritillaria mutabilis* (Tan with Iatrou, 2001).

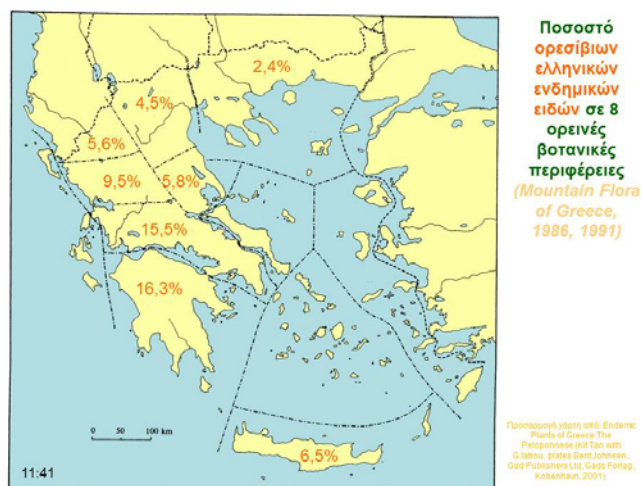
Ο Polunin (1980) αναφέρει ότι η μοναδικότητα της βλάστησης στις ανοιχτές πλαγιές με πέτρες, στα λιθώδη λιβάδια, στις σάρες και στους γκρεμούς της μεσογειακής αλπικής ζώνης κάνει αυτές τις περιοχές να ανταμείβουν, ίσως περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη βαλκανική φυτοκοινότητα τον εξαιρενητή/τρια φυτών.

ΠΑΝΙΔΑ

Στην περιοχή έχουν αναγνωρισθεί τρεις Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά της Ευρώπης (βλ. Προστατευόμενες Περιοχές).

Αξιοσημείωτη είναι η εμφάνιση ορεισίβιων ειδών (όπως οι Χιονάδες *Eremophila alpestris*, οι Χιονόστρουθοι *Montifringilla nivalis* και οι Χιονοψάλτες *Prunella collaris*), αλλά και ειδών με σπάνια παρουσία στη νότια Ελλάδα (όπως ο Χιονοκότσουφας *Turdus torquatus*) που, συνολικά, αυξάνουν το ορνιθολογικό-τουριστικό ενδιαφέρον της περιοχής.

Ιδιαίτερα πλούσια είναι η ποικιλία των δενδρόβιων πουλιών και ιδιαίτερα των δρυοκολαπτών μεταξύ των οποίων εμφανίζεται ο Λευκονώτης *Dendrocopos leucotos* αλλά και ο μεγάλος Μαύρος Δρυοκολάπτης *Dryocopus martius*.

Χάρτης 6. Αριθμός ορεισίβιων ελληνικών ενδημικών σε 8 ορεινές βοτανικές περιφέρειες. Προσαρμογή χάρτη από στοιχεία που δίνονται στο: *Endemic Plants of Greece The Peloponnese* (Kit Tan with G. Iatrou, plates Bent Johnsen., Gad Publishers Ltd, Gads Forlag

Στα απειλούμενα είδη περιλαμβάνεται η Κοκκινοκαλιακούδα *Pyrrhocorax pyrrhocorax* που θεωρείται «Κινδυνεύον» είδος στην Ελλάδα αφού φαίνεται να παρουσιάζει σοβαρή πληθυσμιακή μείωση και συρρίκνωση της κατανομής του στην ηπειρωτική χώρα (Λεγάκις & Μαραγκού, 2009).

Στην περιοχή εμφανίζονται τα περισσότερα από τα μεγάλα χερσαία θηλαστικά της χώρας συμπεριλαμβανομένης της Καφετιάς Αρκούδας *Ursus arctos*, ενώ εξαιρετικά σημαντική είναι η παρουσία του νοτιότερου και απομονωμένου (άρα ευάλωτου) πληθυσμού Βαλκανικών Αγριόγιδων *Rupicapra rupicapra balcanica*. Στα απειλούμενα είδη περιλαμβάνεται και ένα από τα σπανιότερα είδη νυχτερίδας της Ελλάδας, ο Μπαρμπαστέλλος *Barbastella barbastellus*. Θεωρείται «Κινδυνεύον» καθώς εμφανίζεται σε λίγες ορεινές και αποκομμένες περιοχές της χώρας μεταξύ των οποίων 5 θέσεις στη Στερεά Ελλάδα που σχετίζονται με την προτεινόμενη περιοχή (Λεγάκις & Μαραγκού 2009). Στον π. Μόρνο ζει και το Κινδυνεύον είδος Βίδα *Lutra lutra*.

Κιτρινοκαλιακούδες © Π. Λατσοπούλης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

Η Γκιώνα μαζί με τον Παρνασσό αποτελούν τα νοτιότερα σημεία φυσικής εξάπλωσης του Ζαρκαδιού *Capreolus capreolus* (είδος «Τρωτό»).

Ενδιαφέρουσα είναι και η ιχθυοπανίδα του π.Μόρνου με 4 τουλάχιστον είδη (Kattoulas, M. 1972), ένα εκ των οποίων (πρώην *Salmo trutta macrostigma*, νυν *Salmo farioides*) εμφανίζεται μόλις σε 7 ελληνικές λεκάνες απορροής και θεωρείται «Τρωτό» (Λεγάκις & Μαραγκού, 2009).

Οι σημαντικοί πληθυσμοί του αμφιβίου «Αλπικός Τρίτωνα» ή «Βουνοτρίτωνα» (πρώην *Triturus alpestris* νυν *Mesotriton alpestris veluchiensis*) στην Πελοπόννησο και στην ανατολική Στερεά αντιμετωπίζουν κινδύνους δραστικής μείωσης ή και εξαφάνισης (Λεγάκις & Μαραγκού, 2009).

ΟΙΚΟΤΟΠΟΙ

Στην περιοχή, μεταξύ άλλων, απαντούν δασικοί τύποι οικοτόπων με ξεχωριστή σημασία στην Ευρώπη (Δημόπουλος *et al.*, 2012).

92C0: Δάση ανατολικής πλατάνου (*Platanion orientalis*). Η Ελλάδα είναι σχεδόν αποκλειστικά υπεύθυνη για τη διατήρηση του παρόντος τύπου οικοτόπου.

924A: Θερμόφιλα δρυοδάση της Ανατολικής Μεσογείου και της Βαλκανικής. Η Ελλάδα φιλοξενεί το μεγαλύτερο τμήμα της συνολικής περιοχής εξάπλωσης και ως εκ τούτου φέρει ιδιαίτερη ευθύνη για τη διατήρηση του παρόντος οικοτόπου.

9560: Ενδημικά δάση της Μεσογείου με *Juniperus spp.*. Η Ελλάδα έχει ιδιαίτερα υψηλή ευθύνη στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα δάση με *Juniperus excelsa* και *J. foetidissima*.

Επίσης, στην περιοχή εμφανίζονται ελληνικοί τύποι οικοτόπων που δεν περιλαμβάνονται στο Παράρτημα I της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ (Δημόπουλος *et al.*, 2012). Συγκεκριμένα, εμφανίζονται οι δασικοί τύποι:

934A: Ελληνικά δάση πρίνου (*Quercus coccifera*). Σημειώνεται ότι η Ελλάδα είναι πλήρως και αποκλειστικά υπεύθυνη για την προστασία του οικοτόπου.

951B: Δάση ελληνικής Ελάτης (*Abies cephalonica*). Η Ελλάδα φέρει την πλήρη ευθύνη για τη διατήρηση του οικοτόπου.

© Π. Ασφαδής/ΕΡΜΗΘΕΟΝΟΤΙΚΗ

ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΣΤΟ ΤΟΠΙΟ

Ιδιαίτερα ξεχωριστή είναι η αξία της περιοχής για την αναγνώριση της ζώνωσης που εμφανίζεται στις φυτικές διαπλάσεις εξαιτίας του ανάγλυφου και του υψομέτρου.

Με μια μόλις ματιά μπορεί κάποιος/α να αντιληφθεί 5 βασικές διαπλάσεις που αναλογούν σε αντίστοιχες ζώνες βλάστησης. Η κάθετη διάταξη αυτών των διαπλάσεων μπορεί να συσχετιστεί με την οριζόντια ανάπτυξη παρόμοιων μορφών που εμφανίζονται σε διαφορετικά γεωγραφικά πλάτη.

Οι φυσικές εκτάσεις απλώνονται σε αλληπάλγηλα αλλά και κλιμακούμενα επίπεδα που ξεκινούν από τα ~450 μέτρα και καταλήγουν στα 2.510 μέτρα που είναι και το ψηλότερο σημείο σε ολόκληρη τη νότια Ελλάδα και Πελοπόννησο.

Στα ψηλότερα σημεία είναι ορατή η χαμηλή **Υπαλπική - Ανωδασική ζώνη** βλάστησης.

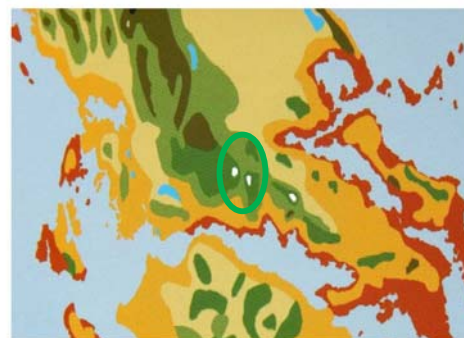
Ακολουθεί κάτω από τα δασοόρια η ζώνη των **Ορεινών μεσογειακών κωνοφόρων** (με σχεδόν αμιγρή ελατοδάση, κυρίως Κεφαλληνιακής Ελάτης *Abies cephalonica*).

Οι ζώνες δασικής βλάστησης στην Ελλάδα

- Παρκετασιακή
- Μεσογειακή
- Αλπικομεσογειακή
- Υψιλομεσογειακή
- Ορεινά μεσογειακά κωνοφόρα
- Πεδινακή
- Ψαροβελούδα

Πηγή: Τα δάση της Ελλάδας, Σπύρος Ντάφης, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, Θεσσαλονίκη, 2010 (βασισμένος στο «Ταξινόμηση της Δασικής Βλάστησης της Ελλάδος» υπό Σπύρου Ντάφη, Θεσσαλονίκη 1973).

Ζώνες δασικής βλάστησης στην Ν.Ελλάδα

Πηγή: Τα δάση της Ελλάδας, Σπύρος Ντάφης, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, Θεσσαλονίκη, 2010 (βασισμένος στο «Ταξινόμηση της Δασικής Βλάστησης της Ελλάδος» υπό Σπύρου Ντάφη, Θεσσαλονίκη 1973).

Χάρτης 7. Τα δάση της Ελλάδας, Σπύρος Ντάφης, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, Θεσσαλονίκη, 2010 (βασισμένος στο «Ταξινόμηση της Δασικής Βλάστησης της Ελλάδος» υπό Σπύρου Ντάφη, Θεσσαλονίκη 1973).

Ακολουθεί η **Υποηπειρωτική ζώνη** βλάστησης με κυρίαρχες τις φυλλοβόλες δρυς (κυρίως Πλατύφυλλη Δρυς *Quercus frainetto* και Χνοώδης Δρυς *Quercus rubescens*).

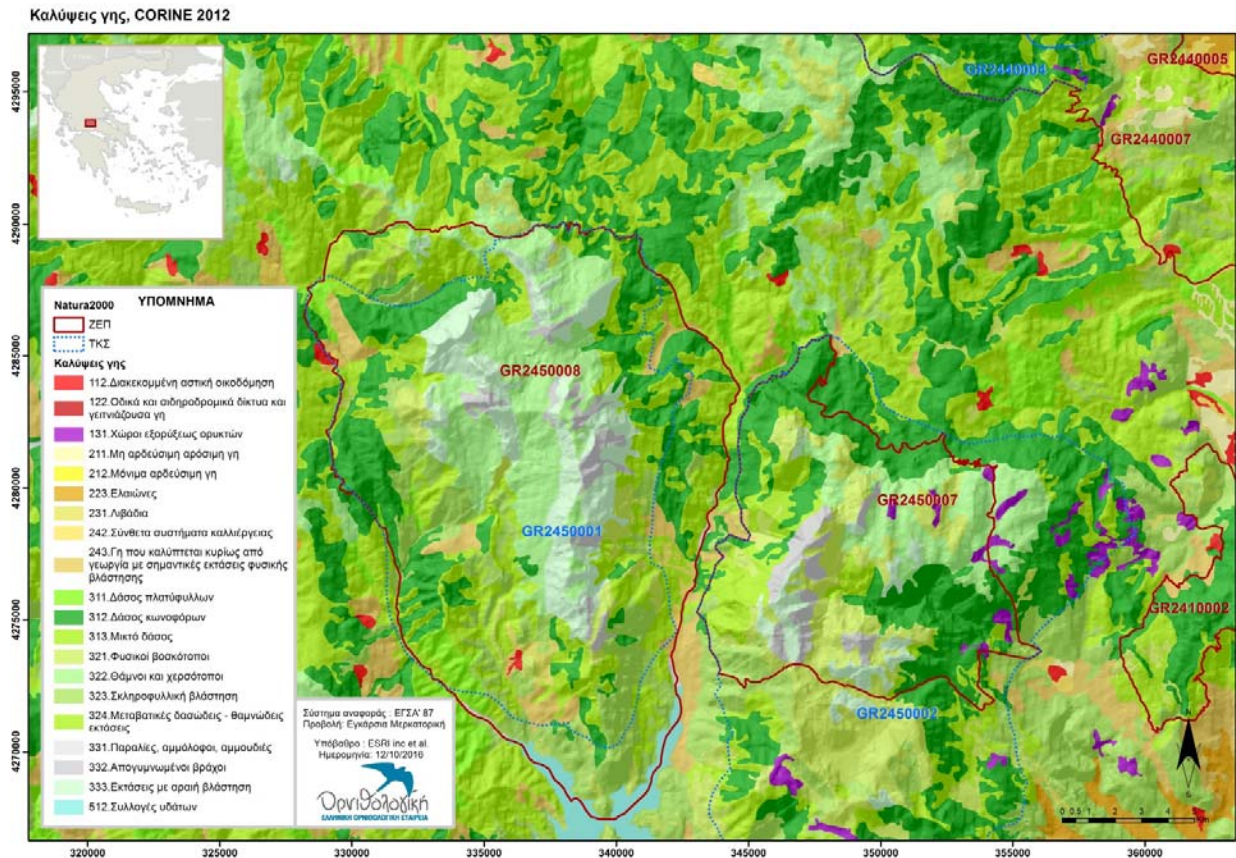
Στα νότια όρια της περιοχής εμφανίζεται **Μεσογειακή ζώνη** βλάστησης με ξεχωριστά δείγματα πουρναριών σε δενδρώδη μορφή.

Ειδικά οι δενδρώδεις συστάδες Πουρναριού *Quercus coccifera* στο νότιο όριο της περιοχής κατέχουν ξεχωριστή σημασία καθώς θεωρείται (Ντάφης 2010) ότι τα μόνα δάση Πουρναριού στην Ελλάδα συναντώνται μόνο στην Κρήτη (Ιδη-Δίκτυ) και στα όρη Λιδωρικίου.

Μία ακόμη ζώνη δασικής βλάστησης, η **Αζωνική**, η οποία δεν είναι κλιματικά εξαρτώμενη, εμφανίζεται γύρω από τα δεκάδες ρέματα της περιοχής (με κυρίαρχα είδη τον Ανατολικό Πλάτανο *Platanus orientalis* και τα Σκλήθρα *Alnus glutinosa* καθώς και ιτιές *Salix* sp.

© Π. Λατσοπούλης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

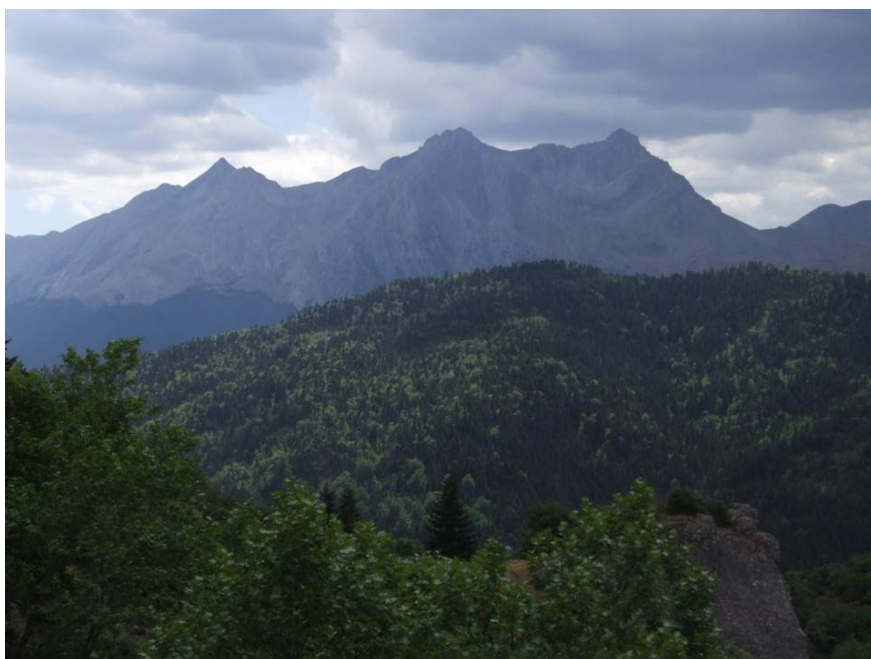
Χάρτης 8. Καλύψεις γης σύμφωνα με το πρόγραμμα CORINE 2012

ΑΙΣΘΗΣΗ ΑΠΕΡΑΝΤΟΣΥΝΗΣ

Στις προσπάθειες εκτίμησης του «φυσικού κάλλους» έχει καταδειχθεί ότι κάποιοι άνθρωποι κατά την επαφή τους με χαρακτηρισμένα τοπία όπως το Grand Canyon, μεταξύ άλλων, προσλαμβάνουν ως θετικό στοιχείο το αίσθημα της απεραντοσύνης (Fredrickson and Anderson, 1999).

Το ανοιχτό τοπίο της κοιλάδας του Μόρνου πλαισιώνεται από τις ψηλές κορυφογραμμές των ρουμελιώτικων βουνών και συγκλίνει προς την ομώνυμη τεχνητή λίμνη δίνοντας αίσθηση μακριάς προοπτικής στο τοπίο.

Η αίσθηση απεραντοσύνης εντείνεται από τα συμπαγή δάση που απλώνονται σε αλληπάλληλες λοφώδεις εξάρσεις ενώ η ίδια αίσθηση μεταφέρεται στον επισκέπτη καθώς η περιοχή αποτελεί συνέχεια της μεγάλης οροσειράς της Πίνδου.

© Π. Λατσούδης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

© Π. Λατσούδης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ «ΘΕΣΠΕΣΙΟΥ» (sublime)

Το «Θεσπέσιο» της Φύσης είναι ξεκάθαρα διαφορετικό από το «Ωραίο». Σύμφωνα με τον Edmund Burke (1729-1797), το «Ωραίο» μάς προκαλεί μια «θετική απόλαυση». Αντίθετα το «Θεσπέσιο» είναι η «σχετική απόλαυση» που αισθανόμαστε όταν η ίδια η επιβίωση τίθεται σε αμφιβολία* (Burke, 1757, Μποτετζάγιας, 2010).

Τα πυκνά απέραντα δάση, το άγνωστο στοιχείο που κρύβουν και οι δύσβατες έως εξαιρετικά απόκρημνες πλαγιές και σάρες των υπαλπικών περιοχών μεταδίδουν την αίσθηση του δέους μπροστά στις περιορισμένες ατομικές ικανότητες ενός ανθρώπου.

Τα ορμητικά νερά και τα χιονοσκέπαστα τοπία που κυριαρχούν για πολλούς μήνες το χρόνο, επιτείνουν την αίσθηση της δύναμης κυριαρχίας της «Φύσης».

ΣΤΟΙΧΕΙΑ «ΓΡΑΦΙΚΟΥ» (picturesque)

Ο όρος «γραφικό» αναδύθηκε ιδιαίτερα τον 18^ο αιώνα για να περιγράψει ένα σκηνικό που «δεν είναι εύθραυστο και ήπιο αλλά έχει ενδιαφέρουσες κοφτές γωνίες, ποικιλία και, συχνά, ερείπια ως μια μνεία στην «πτώση του ανθρώπου» και την ικανότητα της Φύσης να ανακτά την κυριαρχία σε ένα τοπίο».

Θεμελιώδης θεωρείται ο ορισμός που εισήγαγε ο άγγλος ιερέας William Gilpin (στο *Essay on Prints* 1768), προσδιορίζοντας το γραφικό ως «εκείνο το είδος της ομορφιάς το οποίο θα ταίριαζε σε μια εικόνα» (ο όρος προϋπήρχε τουλάχιστον από το 1703 στο *Oxford English Dictionary*).

Σύμφωνα με τον Christopher Hussey (1927), «Ενώ τα εξαιρετικά ποιοτικά στοιχεία του Θεσπέσιου ήταν η απεραντοσύνη και η ασάφεια, ενώ του Ωραίου ήταν η απαλότητα και η ηπιότητα», τα χαρακτηριστικά του Γραφικού ήταν «η τραχύτητα και οι απότομες εναλλαγές συνδυασμένες με αρρυθμία μορφών, χρωμάτων, φωτός ή ακόμη και ήχων».

Λαμβάνοντας υπόψη θεμελιώδεις ορισμούς για το «γραφικό» (picturesque), την αίσθηση στην περιοχή του άνω ρου π.Μόρνου μεταφέρουν ιδιαίτερα τα μικρά χωριουδάκια της περιοχής που έχουν μείνει μακριά από τους έντονους ρυθμούς ανάπτυξης των χαμηλών περιοχών της χώρας και πλαισιώνονται από ένα μεγαλειώδες σκηνικό. Επίσης, τα κοπάδια των κτηνοτροφικών ζώων στα μεγάλα λιβάδια και κοντά στις στάνες τους, οι εγκαταλελειμμένοι νερόμυλοι και τα παλιά γεφύρια συμπληρώνουν εικόνες γραφικού χαρακτήρα. Παρόμοια αίσθηση μεταφέρει επίσης η ποικιλία στο ανάγλυφο με την εναλλαγή απόκρημνων και ομαλών επιφανειών.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ «ΕΡΗΜΙΑΣ-ΑΓΡΙΑΣ ΦΥΣΗΣ» (wilderness)

Αν και αμφιλεγόμενος, ο χαρακτηρισμός του φυσικού κάλλους συνδέεται πρωταρχικά και πάνω απ' όλα με άσπιλες περιοχές, ελεύθερες από ανθρώπινες εγκαταστάσεις και βιομηχανίες (Selman and Swanwick, 2010).

Το κυρίαρχο στοιχείο του τοπίου γύρω από τον άνω ρου π.Μόρνου είναι τα απέραντα πυκνά δάση που σχεδόν κρύβουν κάθε ανθρώπινη παρουσία αλλά και τα σχεδόν έρημα υπαλπικά λιβάδια.

Σε κανένα σημείο του ορίζοντα δεν διακρίνεται κάποια εντατική μονοκαλλιέργεια, κάποια μεγάλη πόλη, κάποιο πολυώροφο σύγχρονο κτήριο.

Σε κανένα σημείο της περιοχής δεν υπάρχει δρόμος ταχείας κυκλοφορίας (ούτε προβλέπεται να δημιουργηθεί). Παράλληλα απουσιάζουν οι βιομηχανικές μονάδες.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΜΠΝΕΥΣΗΣ, ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΑΝΑΤΑΣΗΣ

Στις προσπάθειες που έχουν γίνει για την εκτίμηση του φαινομενικά υποκειμενικού όρου «φυσικό κάλλος» ("natural beauty") έχει έμμεσα καταδειχθεί ότι περιοχές που χαρακτηρίζονται με τον όρο μπορεί να έχουν φανερά θετική επίδραση στη φυσική και διανοητική ευεξία των ανθρώπων (Shelman and Swanwick, 2010).

Εξάλλου, η βασική ιδέα του περίφημου αμερικάνικου κινήματος του υπερβατισμού (transcendentalism) ήταν ότι η επαφή με την άγρια φύση ουσιαστικά επιτρέπει στον άνθρωπο να (ξανα-)ανακαλύψει τον εαυτό του και να ολοκληρωθεί (Μποτετζάγιας, 2010).

Στην περιοχή του Άνω Ρου π.Μόρνου, η ησυχία και η χαμηλής έντασης ήχοι του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος μαζί με την απομόνωση της περιοχής προδιαθέτουν για τη μετάβαση του επισκέπτη στην περισυλλογή, στον στοχασμό και στην αταραξία.

Η ροή του νερού στις αναρίθμητες πηγές, τα ρέματα και την κεντρική κοίτη του π.Μόρνου θεωρείται ιδανικό μέσον για την απαλλαγή από το άγχος και την υπερένταση μέσα από την μεταφορά αισθήματος ηρεμίας.

© Π. Λατούδης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

Ακόμη, οι ευχάριστες θερμοκρασίες κατά τη διάρκεια του ζεστού μεσογειακού καλοκαιριού επιτρέπουν την χαλάρωση και την απόλαυση των αισθήσεων.

ΔΑΣΟΚΑΛΥΨΗ

Η γενική εικόνα του τοπίου διακρίνεται σε δύο βασικά στοιχεία. Το ένα είναι τα εκτενή υπαλπικά λιβάδια ενώ το δεύτερο είναι τα πυκνά δάση που καλύπτουν όλες σχεδόν τις περιοχές που είναι χαμηλότερες από τα 1.800 περίπου μέτρα.

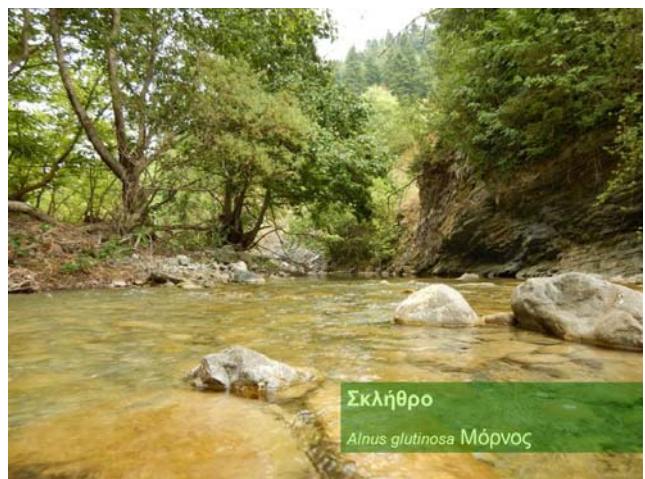
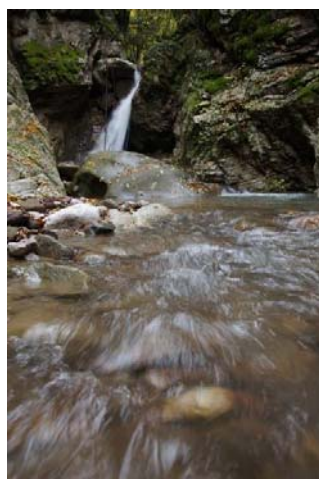
Τα δάση σχηματίζουν και οι δύο κατηγορίες δασικών δέντρων της εύκρατης ζώνης, τα **κωνοφόρα** και τα **πλατύφυλλα**. Στα πρώτα κυριαρχούν τα έλατα και στα δεύτερα οι δρυς.

© Π. Λατσούλης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΝΕΡΟΥ

Το νερό θεωρείται σημαντικό στοιχείο έλξης για τους ανθρώπους (Jennings 2006). Στην περιοχή η ύπαρξη του νερού γίνεται αμέσως αντιληπτή τόσο από την κεντρική κοίτη του π.Μόρνου και τα εκατοντάδες ρέματα που συγκλίνουν σε αυτή, όσο και από τις αναρίθμητες πηγές (δεν είναι γνωστό πόσες πηγές ακριβώς υπάρχουν στην περιοχή) αλλά και από τη λίμνη του Μόρνου που συμπληρώνει την μορφή κατάστασης του νερού από το ρέον στο λιμναίο.

© Π. Λατσούλης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΑΚΡΙΤΗ ΕΙΚΟΝΑ - ΤΟΠΟΣΗΜΑ

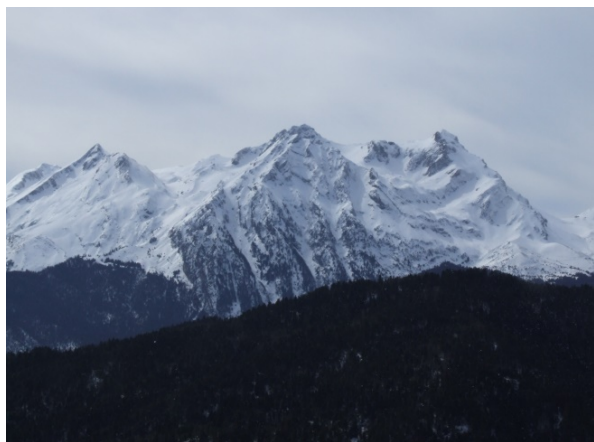
Τα δύο ψηλότερα βουνά που δεσπόζουν στο τοπίο και διαμορφώνουν τους άξονες σύγκλισης και προοπτικής στον ορίζοντα, έχουν χαρακτηριστικά διακριτό περίγραμμα που τα κάνει αναγνωρίσιμα με την πρώτη ματιά. Ειδικά στοιχεία ταυτοποίησης αποτελούν οι δύο ογκώδεις και αντικριστές «πυραμίδες» στα ψηλότερα σημεία της Γκιώνας και οι τρεις απανωτές βασικές εξάρσεις των κορυφών του νότιου συγκροτήματος των Βαρδουσίων.

© Π. Λατσούδης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΝΤΟΝΕΣ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ (ΑΝΑΓΛΥΦΟ/ΒΛΑΣΤΗΣΗ)

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από μια έντονη αντίθεση μεταξύ του σχεδόν γυμνού υπαλπικού περιβάλλοντος και των σχεδόν τελείως δασωμένων περιοχών που βρίσκονται κάτω από τα δασοόρια (τα οποία τοποθετούνται γύρω στα 1.800-2.000 μέτρα υψόμετρο).

© Π. Λατσούδης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

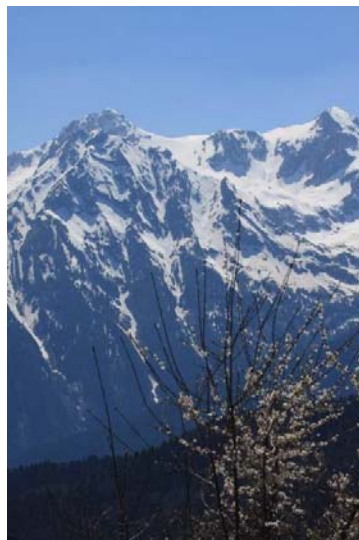
ΕΠΟΧΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ

Το ορεινό και εύκρατο περιβάλλον της περιοχής χαρακτηρίζεται από τις έντονες εποχικές αλλαγές.

Στη χαμηλότερη δασική βλάστηση κυριαρχούν οι φυλλοβόλες δρυς (Πλατύφυλλη *Quercus frainetto* και Χνοώδης *Quercus rubescens*). Ψηλότερα, στη μεταβατική ζώνη εμφανίζονται μικτά δάση κωνοφόρων-πλατυφύλλων. Στη χλωρίδα εμφανίζεται ακόμη μια πληθώρα φυλλοβόλων δέντρων (Οστρυές *Ostrya carpinifolia*, Πλατάνια *Platanus orientalis*, Σκλήθρα *Alnus glutinosa*, ιτιές *Salix* sp., Καστανιές *Castanea sativa*, κράταιγοι *Crataegus* sp. κ.λπ.). Μέσα και γύρω από τα χωριά υπάρχει επίσης μια ποικιλία φυλλοβόλων δέντρων στα οποία περιλαμβάνονται πολλά οπωροφόρα (Μηλιές *Malus domestica*, Κερασιές *Prunus avium*, Βυσσινιές *Prunus cerasus*, ποικιλίες οικιακών Προύμνων *Prunus domestica* (ιδιαίτερα «Μπαρδακιές» -Yellow Egg Plums- και Κορομηλιές) αλλά και Καρυδιές *Juglans regia*.

Συνολικά, ένα ποικίλο μωσαϊκό διαφοροποιείται κατά τη διάρκεια του έτους καθώς τα φυλλοβόλα αλλάζουν χρώματα εξαιτίας της ετήσιας φυλλόπτωσης. Η ποικιλία φυλλοβόλων ειδών οδηγεί φυσικά και σε αντίστοιχη ποικιλία χρωμάτων αφού κάθε είδος διακρίνεται από τη δική του γκάμα αποχρώσεων.

Την εποχική διαφοροποίηση συμπληρώνει η ετήσια χιονοκάλυψη που διαρκεί πολλούς μήνες και μεταβάλλει ριζικά την συνολική εικόνα.

© Π. Λατσοπούλης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ

Το κυρίαρχο στοιχείο του τοπίου είναι τα απέραντα πυκνά δάση που κρύβουν με την πρώτη ματιά σχεδόν κάθε ανθρώπινη παρουσία αλλά και τα σχεδόν έρημα βοσκοτόπια.

Η ήπια και εναρμονισμένη με τη φύση ανθρώπινη παρουσία εντοπίζεται σήμερα κυρίως στη μικρή κλίμακα των οικισμών και κτισμάτων. Σε όλους τους οικισμούς διατηρούνται κτίσματα με την ιδιότυπη τοπική ορεινή αρχιτεκτονική.

Κύρια χαρακτηριστικά της τοπικής ορεινής αρχιτεκτονικής είναι:

- Ισόγεια ή μονώροφα, σπανιότερα, διώροφα κτίσματα
- Απλό ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο περίγραμμα
- Λιτές τετράριχτες στέγες με ήπια ρύση, στρωμένες με κεραμίδια βυζαντινού τύπου. Στα περιθώρια δεν τοποθετούνται ειδικά ακροκέραμα αλλά τα τελευταία κεραμίδια στερεώνονται με ακατέργαστες πέτρες για να μην γλιστρούν από το βάρος του χιονιού
- Πέτρινοι τοίχοι με αραιά ξύλινα «δεσίματα». Έχουν κατασκευαστεί κυρίως από ακατέργαστες πέτρες με εξαίρεση τους λαξευμένους ακρογωνιαίους λίθους (αγκωνάρια)
- Ξύλινα χαγιάτια (σκεπαστοί εξώστες) με χαρακτηριστικά καφασωτά κάγκελα
- Εξωτερική σκάλα προς τον 1^ο όροφο
- Μικρά ανοίγματα (παράθυρα) εκατέρωθεν των εισόδων αλλά και των πλαϊνών τοίχων.

Οι ανθρώπινες δραστηριότητες επικεντρώνονται στον πρωτογενή τομέα, ο οποίος απέχει πλέον από την καθημερινή ζωή στις μεγαλουπόλεις.

Οι εγκαταλελειμμένες παλιές καλλιέργειες και τα παραδοσιακά βοσκοτόπια στα υπαλπικά λιβάδια αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο του τοπίου που έχει διαμορφωθεί από τον άνθρωπο.

Η εικόνα της ανθρώπινης παρουσίας στην υπόλοιπη περιοχή συμπληρώνεται από ασυνήθιστα ξωκλήσια μέσα σε δασωμένες περιοχές, εγκαταλελειμμένους νερόμυλους και ερείπια αρχαίων οικισμών.

© Π. Ατσιούλης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ, ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η ακριβής παράθεση ιστορικών και μυθολογικών στοιχείων ξεπερνά τους στόχους της παρούσας πρότασης. Ενδεικτικά λοιπόν παρατίθενται κάποια αξιοσημείωτα στοιχεία.

Στο Όρος Οίτη που βρίσκεται στα βόρεια όρια της περιοχής, τοποθετείται το σημαντικό μυθολογικό επεισόδιο στο οποίο ο μέγιστος των Ελλήνων ηρώων, ο Ηρακλής, καίγεται στην «πυρά» για να απαλλαγεί από τους αφόρητους πόνους του δηλητηριασμένου χιτώνα που του έδωσε να φορέσει η γυναίκα του Δηιάνειρα.

Σε ορεινή θέση της Οίτης, γνωστή ως Πυρά Ηρακλέους, σώζονται ερείπια δωρικού ναού και βωμού του 3ου αιώνα π.Χ. Στον χώρο έχουν βρεθεί το 1919 από τον (τότε) έφορο αρχαιοτήτων Νικ. Παπαδάκη κομμάτια επιγραφής που παραπέμπουν στις γιορτές "Οιτέα Ηράκλεια", δηλαδή προς τιμήν του Ηρακλέους.

Σύμφωνα με τη μυθολογία, η Σελήνη πήγαινε να συναντήσει στις πλαγιές της Γκιώνας τον Ενδυμίωνα, γιο της Πύρρας και του Δευκαλίωνα, αφήνοντας τον κόσμο χωρίς φεγγάρι. Έτσι πήρε το βουνό αυτό το όνομα Ασέληνον Όρος.

Η περιοχή είναι επίσης γνωστή για τη γενέτειρα του «μάρτυρα» της ελληνικής επανάστασης Αθανάσιου Διάκου (1788-1821) η οποία πιθανολογείται να είναι η πρώην Άνω Μουσούνιτσα, γνωστή σήμερα ως Αθανάσιος Διάκος.

Το χωριό Πανουργιάς είναι η γενέτειρα των μεγάλων ηρώων της Ρούμελης στον αγώνα του '21Νάκου Πανουργιά, Γιάννη Γκούρα, Μαμούρη και Παπα-Κώστα Τζαμάλα.

Στην Καστριώτισσα σώζονται ερείπια αρχαίου κάστρου που χτίστηκε το 500 π.Χ. και υπήρξε προπύργιο των Δωριέων. Οι πέτρες είναι καλοπελεκημένες και έχουν κάθετες (γλυφές) εγχαράξεις.

Η μικρή εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής, γνωστή ως «Ασαρλή», κτισμένη από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, βρίσκεται μέσα σε σπήλαιο με σταλαγμίτες και σταλακτίτες πάνω από το χωριό Συκιά. Στην θρησκευτική αξία του ναού προστίθεται η ίδια η θέση του όσο και η επιβλητική θέα προς τα Βαρδούσια.

Η δύσβατη και απομονωμένη περιοχή αποτέλεσε το ιδανικό ορμητήριο για τις δυνάμεις που ανατίναξαν την γέφυρα του π.Γοργοποτάμου στην περίφημη ομώνυμη μάχη (25/11/1942).

Όπως είναι αναμενόμενο, η περιοχή έχει μια πλούσια παράδοση (ενδεικτικά, βλ. Ηλιόπουλος, 1987).

ΑΞΙΟΛΟΓΑ ΗΧΟΤΟΠΙΑ (soundscapes)

Σε ένα υπόβαθρο ήχων χαμηλής έντασης, έως -περιοδικά- απόλυτης σιωπής, σημειώνονται κατά θέσεις τοπία με αξιοσημείωτο «ηχόσημο». Μεταξύ αυτών που έχουν ανιχνευτεί αξίζει να σημειωθούν:

1. Το χαμηλό και αδιάκοπο τερέτισμα αναρίθμητων ορθόπτερων τις καλοκαιρινές νύχτες στα ελατοδάση της περιοχής.
2. Ο μακρινός αχός των ρεμάτων της ανώτερης ζώνης (riverine zone) ο οποίος κατά θέσεις γίνεται αντιληπτός με ξεχωριστό τρόπο από περίοπτες θέσεις που βρίσκονται τουλάχιστον 200-300 μέτρα ψηλότερα από τις κοίτες.
3. Τα περιοδικά καλέσματα των Δενδροχελιδονων *Cecropis (Hirundo) daurica* στο σχετικά σιωπηλό ηχητικό υπόβαθρο των ανοιχτών πεδίων.
4. Το απόμακρο χορωδιακό κουδούνισμα από τα κοπάδια κτηνοτροφικών ζώων στα ανοιχτά αλπικά λιβάδια.

ΗΧΟΡΥΠΑΝΣΗ

Λόγω της χαμηλής έντασης των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, η ηχορρύπανση γενικά στο σύνολο της περιοχής είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη.

Μόνο για τους πιο εξοικειωμένους ακροατές μπορεί να αποτελεί κάποιο πρόβλημα η περιοδική μακρινή πτήση αεροπλάνων.

ΦΩΤΟΥΡΥΠΑΝΣΗ

Σε κανένα σημείο του ορίζοντα δεν είναι ορατή κάποια πόλη ή βιομηχανική περιοχή που το βράδυ θα μπορούσε να αποτελέσει σημείο αξιολόγησης φωτορύπανσης.

ΟΣΜΗΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Από την περιοχή απουσιάζουν εντατικές μονάδες οι οποίες θα μπορούσαν να επιβαρύνουν –έστω και περιοδικά- τον αέρα με δυσοσμία (π.χ. χοιροτροφεία, ελαιοτριβεία). Τα ρέματα είναι σε καλή κατάσταση ενώ τα ρέοντα νερά δεν ευνοούν την αναερόβια αποσύνθεση της οργανικής ύλης (που θα οδηγούσε σε παραγωγή δύσοσμων βιοαερίων).

Ως εκ τούτου, στην ατμόσφαιρα κυριαρχεί το ευχάριστο άρωμα του μίγματος τερπενίων, ρητίνης και άλλων ενώσεων που διαφεύγουν από τη δασική βλάστηση καθώς και αιθέριων ελαίων από τα βότανα και αρωματικά φυτά των λιβαδιών και ξέφωτων.

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΨΥΧΗΣ

Στις υποδομές των επισκεπτών που θέλουν να έρθουν σε επαφή με τη φύση περιλαμβάνονται:

- Τμήμα του Ευρωπαϊκού ορειβατικού μονοπατιού E4.
- Τέσσερα (4) ορειβατικά καταφύγια:
 - Καταφύγιο Ε.Ο.Σ. (Ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου) Λαμίας στην Οίτη
 - Καταφύγιο Π.Ο.Α. (Πεζοπορικού Ομίλου Αθηνών) στην Γκιώνα
 - Καταφύγιο Ε.Ο.Σ. Άμφισσας στα Βαρδούσια
 - Καταφύγιο Π.Ο.Α. στα Βαρδούσια

Μέσα και κοντά στα χωριά υπάρχει επίσης μια σειρά υποδομών σίτισης και διαμονής.

ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Στην προτεινόμενη περιοχή εντοπίζονται 3 Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά της Ελλάδας (και κατ' επέκταση Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά της Ευρώπης - Important Bird Areas in Europe):

- ✓ Όρος Οίτη (GR 104)
- ✓ Όρος Βαρδούσια (GR 105)
- ✓ Όρος Γκιώνα (GR 106)

Το καθεστώς προστασίας στο Όρος Οίτη περιλαμβάνει:

- Εθνικός Δρυμός Οίτης
- ΖΕΠ: GR2440007 Εθνικός Δρυμός Οίτης-Κοιλάδα Ασωπού
- ΕΖΔ: GR2440004 Εθνικός Δρυμός Οίτης

Το καθεστώς προστασίας στο Όρος Βαρδούσια περιλαμβάνει:

- ΖΕΠ: GR2450008 Όρος Βαρδούσια
- ΕΖΔ: GR2450001 Όρη Βαρδούσια
- ΚΑΖ: Μακρυά Ράχη, Δρυοδάσος Πενταγίων

Το καθεστώς προστασίας στο Όρος Γκιώνα περιλαμβάνει:

- ΖΕΠ: GR2450007 Κορυφές όρους Γκιώνα, χαράδρα Ρεκάς, Λαζόρεμα και Βαθιά Λάκκα
- ΕΖΔ: GR2450002 Όρος Γκιώνα
- ΚΑΖ: Ρεκάς-Γουρλομύτα-Γκιώνα (Προσηλίου), Λευκαδιτίου, Συκέας

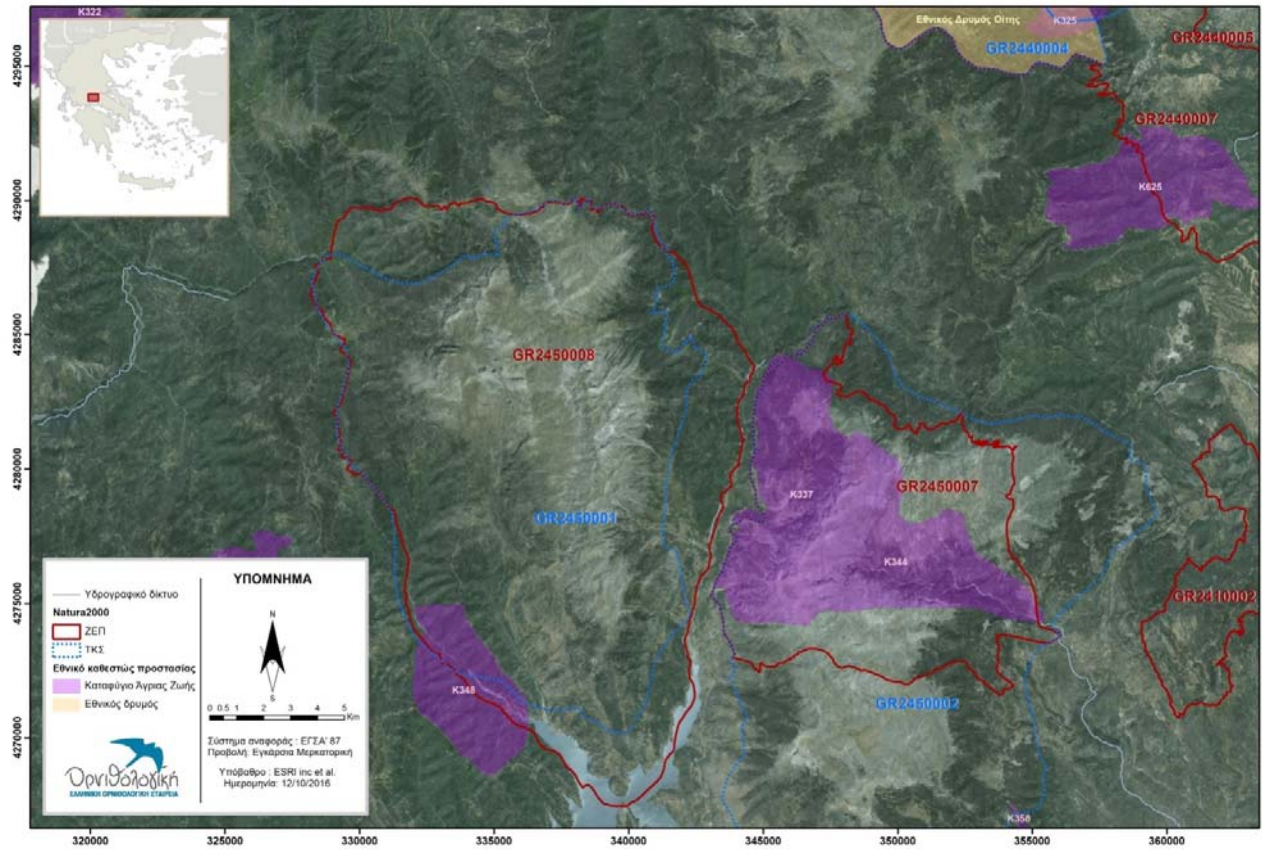
ΖΕΠ= Ζώνες Ειδικής Προστασίας (Special Protection Areas - SPA). Η ίδρυσή τους προβλέπεται από την Ευρωπαϊκή Οδηγία 79/409/ΕΚ «για τη διατήρηση των άγριων πτηνών» .

ΕΖΔ= Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (Special Areas of Conservation - SAC). Για τον προσδιορισμό των ΕΖΔ λαμβάνονται υπόψη οι τύποι οικοτόπων και τα είδη των Παραρτημάτων I και II της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ καθώς και τα κριτήρια του Παραρτήματος III αυτής.

ΚΑΖ= Καταφύγια Άγριας Ζωής.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι τα τελευταία χρόνια έχει αναδειχθεί η ανάγκη σύνδεσης μεμονωμένων προστατευόμενων περιοχών, ιδιαίτερα μέσα από τη λογική των «πράσινων διαδρόμων» (green corridors). Είναι ενδεικτικό ότι ακόμη και το μεγαλύτερο Εθνικό Πάρκο των Η.Π.Α. (Yellowstone) είναι πολύ μικρό για να συντηρήσει μακροχρόνια βιώσιμους πληθυσμούς μεγάλων σαρκοβόρων (Newmark 1987 στο Hilty *et al.* 2006). Ως εκ τούτου, η κήρυξη της περιοχής σε Τοπίο Άγριας Φύσης μπορεί να καλύψει ανάγκες οικολογικής σύνδεσης των επιμέρους προστατευόμενων περιοχών.

Προστατευόμενες περιοχές

Χάρτης 9. Προστατευόμενες περιοχές στην ευρύτερη λεκάνη π.Μόρνου

Η ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΟΝΟΜΑΣΙΑ

Όπως έχει ήδη ειπωθεί, σύμφωνα με το Νόμο 1650/86 (Για την προστασία του περιβάλλοντος) και στη συνέχεια με το Νόμο 3937/2011 (Διατήρηση της Βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις), στα προστατευόμενα τοπία μπορεί να δίνονται με βάση τα κύρια χαρακτηριστικά τους, ειδικότερες ονομασίες, όπως αισθητικό δάσος, τοπίο άγριας φύσης, τοπίο αγροτικό, αστικό ή βιομηχανικό.

Καθώς υπάρχει μια σύγχρονη τάση να ενσωματώνονται στα τοπία κάλλους ακόμη και περιοχές με έντονη ανθρώπινη επίδραση, προτείνεται για την συγκεκριμένη περιοχή ο προσδιορισμός «Τοπίο Άγριας Φύσης» για να προσδιορίζει με μεγαλύτερη ακρίβεια το κύριο χαρακτηριστικό της που είναι η πρωτοκαθεδρία του φυσικού (ανεπαίσθητα διαμορφωμένου) περιβάλλοντος.

Για να προσδιορίζεται τόσο εννοιολογικά όσο και γεωγραφικά, η περιοχή προτείνεται συγκεκριμένα να ονομαστεί «ΤΟΠΙΟ ΑΓΡΙΑΣ ΦΥΣΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ: Κοιλάδα Μόρνου και ψηλά όρη Στερεάς Ελλάδας».

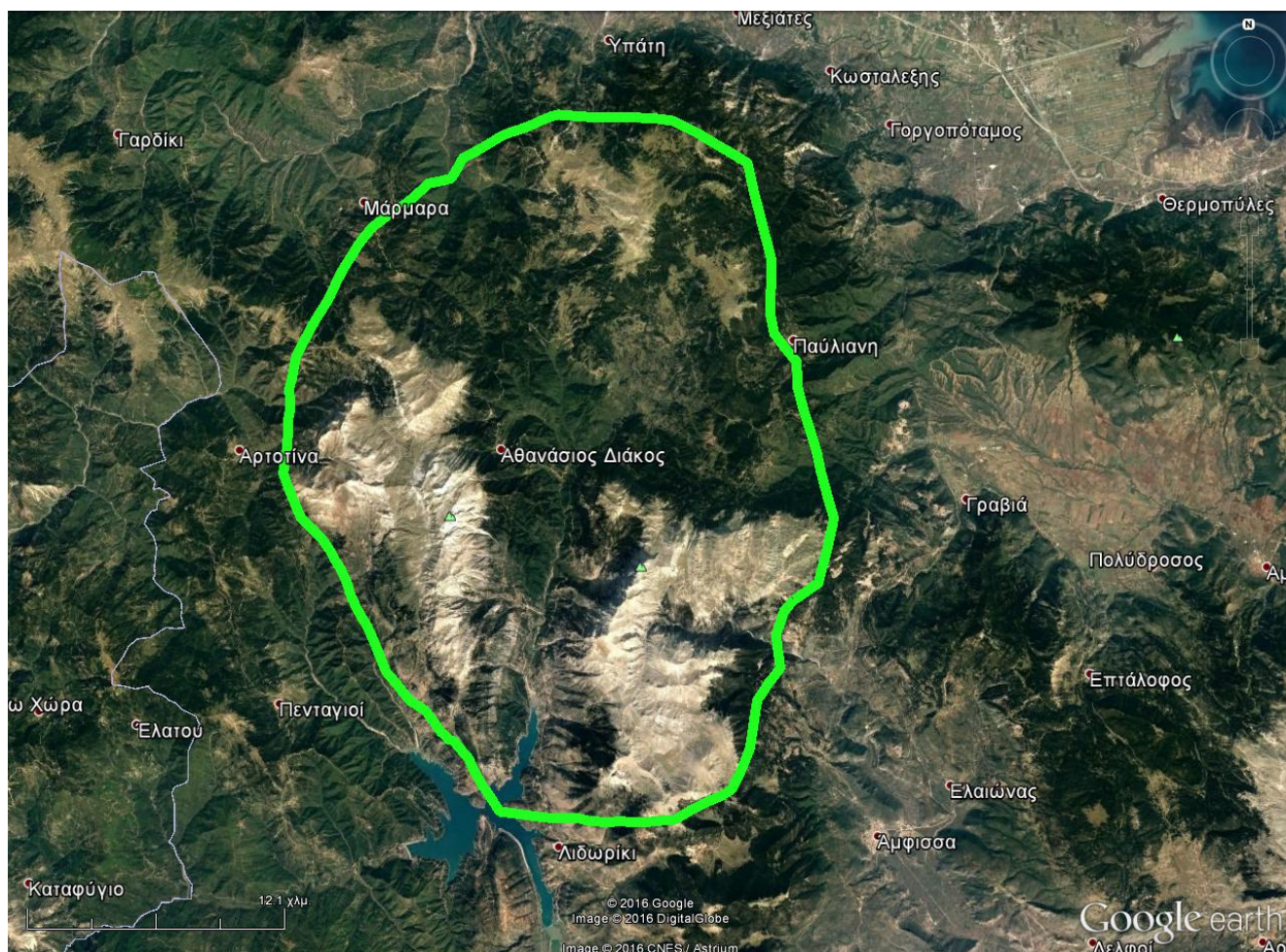

ΤΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Η προτεινόμενη επιφάνεια της περιοχής Άγριας Φύσης αποτυπώνεται στον Χάρτη 10. Για την επιλογή των ορίων της περιοχής λήφθηκαν υπόψη τα εξής:

Η περιοχή περιλαμβάνει την κοιλάδα του άνω ρου π.Μόρνου, όλες τις κορυφογραμμές που γίνονται αντιληπτές μέσα από αυτή καθώς και το κατώτερο όριο του ανοιχτού ορίζοντα στο νότο ο οποίος διαμορφώνεται από την τεχνητή Λίμνη του Μόρνου.

Ως μια μεταβατική ζώνη, στην περιφέρεια της περιοχής αυτής τα όρια επεκτείνονται σε μικρή ζώνη πίσω από τον υδροκρίτη.

Χάρτης 10. Προτεινόμενα όρια Περιοχής Άγριας Φύσης

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΟΡΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής βρίσκεται μέσα στα διοικητικά όρια της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας, Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας. Στην τοπική αυτοδιοίκηση συμμετέχει κυρίως ο Δήμος Δελφών, ο δέκατος (10^{ος}) μεγαλύτερος σε έκταση Δήμος της Ελλάδας ο οποίος συμπεριλαμβάνει οκτώ (8) Καποδιστριακούς Δήμους μεταξύ των οποίων και η Δημοτική Ενότητα Καλλιέων. Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει τις Τοπικές Κοινότητες που βρίσκονται μέσα στην προτεινόμενη περιοχή:

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΛΛΙΕΩΝ

- Στρόμη (Στρώμη) (υψόμετρο 878 μ.)
- Πυρά (υψόμετρο 1.100 μ.)
- Πανουργιάς (Δρέμισσα) (1.080 μ.)
- Αθανάσιος Διάκος (Άνω Μουσούνισα) (υψόμετρο 1.100 μ.)
- Καστριώτισσα (υψόμετρο 1.260 μ.)
- Μαυρολιθάρι (υψόμετρο 1.140 μ.)
- (Κάτω) Μουσούνισα (υψόμετρο 900 μ.)

Η περιοχή εκτείνεται επίσης στα διοικητικά όρια της Δημοτικής Ενότητας Λιδωρικίου με τις εξής τοπικές κοινότητες:

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΙΔΩΡΙΚΙΟΥ

- Δάφνος (υψόμετρο 1.050 μ.)
- Λευκαδίτι (υψόμετρο 700 μ.)
- Κάλλιο (υψόμετρο 460 μ.)
- Κονιάκος (υψόμετρο 1.000 μ.)
- Συκιά (υψόμετρο 800 μ.)
- Τριβίδι (υψόμετρο 747 μ.)

Το βόρειο μέρος της περιοχής μελέτης εκτείνεται μέσα σε διοικητικά όρια της Περιφερειακής Ενότητας Φθιώτιδας, Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας.

Συγκεκριμένα, στη Δημοτική Ενότητα Υπάτης υπάγονται τρεις (3) τοπικές κοινότητες:

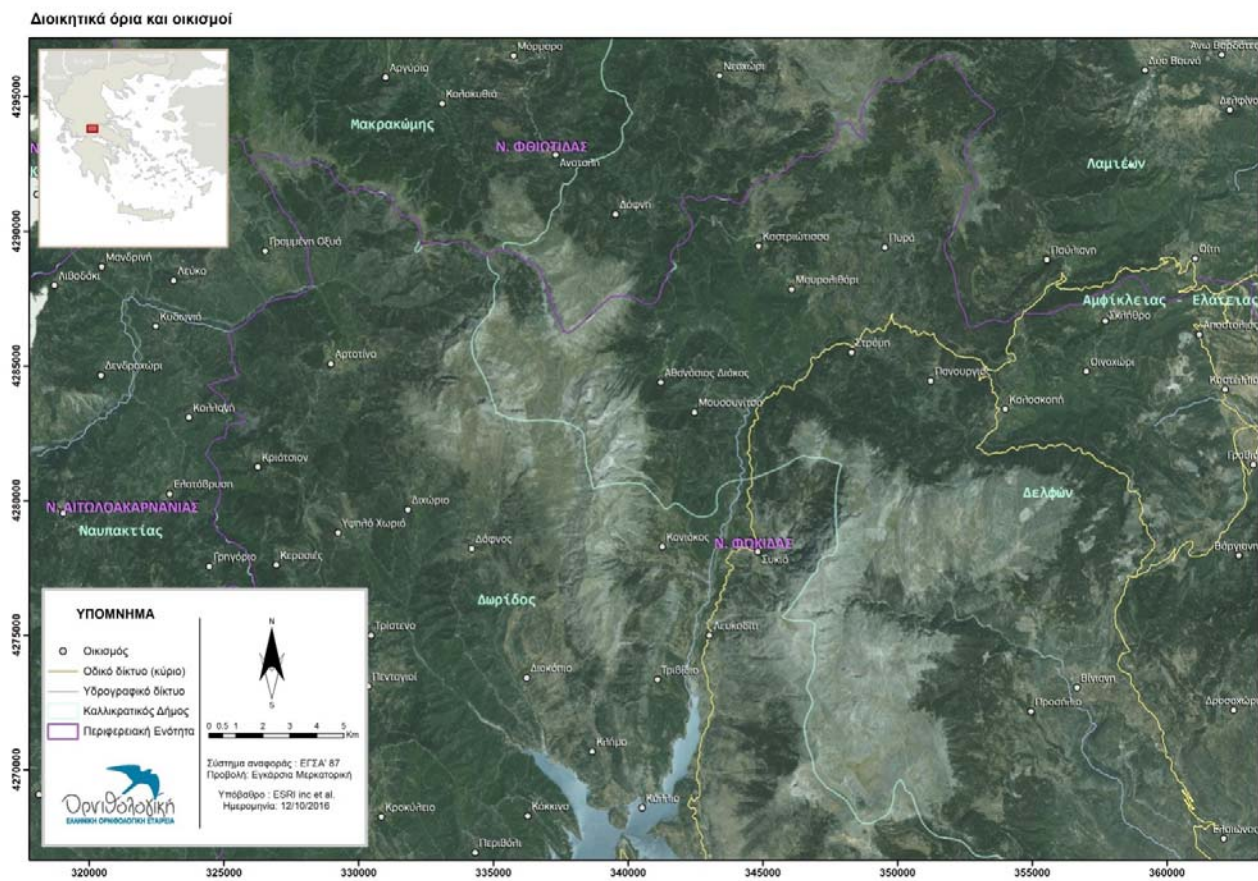
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΥΠΑΤΗΣ

- Νεοχώρι (Νεχώρι) (υψόμετρο 1.200 μ.)
- Δάφνη (Χομίριανη) (υψόμετρο 1.120 μ.)
- Πύργος (υψόμετρο 740 μ.)

Στη Δημοτική Ενότητα Σπερχειάδος υπάγεται μία τοπική κοινότητα

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΣΠΕΡΧΕΙΑΔΟΣ

- Ανατολή (υψόμετρο 1.200 μ.)

Χάρτης 11: Διοικητικά όρια και οικισμοί στην ευρύτερη περιοχή π. Μόρνου

ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Η σύνοψη και παρουσίαση των βασικών χαρακτηριστικών μιας περιοχής Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη διαχείριση αλλά και την προβολή της.

Σε παρόμοιες περιοχές (όπως π.χ. το High Weald στην Αγγλία), ονομάζονται «βασικά στοιχεία χαρακτήρα» (key components of character) και καθορίζουν τα ποιοτικά και ποσοτικά γνωρίσματα που την κάνουν ξεχωριστή και αντάξια αναγνώρισης σε εθνικό επίπεδο. Αναπόφευκτα, δεν περικλείουν όλα τα αξιόλογα στοιχεία της. Επιλέγονται εκείνα που την κάνουν αναγνωρίσιμη και διακριτή από τις γύρω περιοχές.

Η λεκάνη απορροής άνω ρου π. Μόρνου διακρίνεται ιδιαίτερα για τα εξής στοιχεία:

- **Οι ψηλότερες κορυφές της νότιας Ελλάδας και Πελοποννήσου**
- **Η μεγαλύτερη ορθοπλαγιά των Βαλκανίων**
- **Χαρακτηριστικά αλπικό ανάγλυφο με εκτενή υπαλπικά λιβάδια, απότομες κορυφές και σάρες**
- **Νοτιότερη περιοχή εξάπλωσης πολλών ορεσίβιων ειδών**
- **Εκτενή, συμπαγή δάση και μεγάλη συνολικά δασοκάλυψη**
- **Αίσθηση αδιάλειπτης εικόνας «φυσικού» περιβάλλοντος σε όλα τα σημεία του ορίζοντα**
- **Ενιαία επόπτευση 5 διαφορετικών ζωνών βλάστησης**
- **Μικρής κλίμακας οικισμοί.**

© Π. Λατσοπούλης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ

Προκειμένου να προστατευτούν τα βασικά στοιχεία χαρακτήρα της περιοχής, προτεραιότητα στη διαχείρισή της είναι η διατήρηση της αδιάλειπτης εικόνας φυσικού, ημιφυσικού ή εκτατικά καλλιεργούμενου περιβάλλοντος σε όλα τα σημεία του ορίζοντα, αποκλείοντας στοιχεία έντονης αστικοποίησης, βιομηχανοποίησης ή εντατικών εν γένει εκμεταλλεύσεων. Εξαιρέση αποτελούν οι υπάρχοντες οικισμοί και κτίσματα που όμως θα πρέπει να διατηρήσουν την μικρή κλίμακά τους.

Ως «ημιφυσικό» ορίζεται εν προκειμένω το χερσαίο και υδάτινο περιβάλλον στο οποίο οι ήπιες ανθρώπινες ενέργειες έχουν προκαλέσει περιορισμένες αλλοιώσεις τόσο στο βιοτικό όσο και στο αβιοτικό μέρος του σε βαθμό που να κυριαρχούν φυτοκοινότητες προχωρημένων σταδίων διαδοχής οι οποίες διαμορφώνονται ως επί των πλείστων από μη καλλιεργούμενα είδη φυτών. Το έδαφος μπορεί να δέχεται την πίεση κτηνοτροφικών ζώων.

Ως «φυσικό» ορίζεται εν προκειμένω το περιβάλλον στο οποίο οι φυτοκοινότητες, εφόσον δεν συντρέχουν λόγοι οπισθοδρόμησης, έχουν φθάσει χωρίς την επέμβαση του ανθρώπου σε προχωρημένο στάδιο διαδοχής ή κλίμαξ ενώ ο επιφανειακός ορίζοντας του εδάφους, εφόσον δεν διαβρώνεται εξαιτίας έντονων κλίσεων, έχει μείνει αδιατάρακτος από κάθε ανθρώπινη δράση για περισσότερα από 25 χρόνια.

© Π. Λατσούλης/ORNITHOLOGIKH

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ ΓΕΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Λαμβάνοντας υπόψη την μακρόχρονη αλληλεπίδραση ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος, οι ανθρώπινες δραστηριότητες δεν αποκλείονται από την περιοχή.

Ωστόσο, ο διττός ρόλος της περιοχής ως Τοπίου Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους αλλά και ως λεκάνη απορροής του πόσιμου νερού που φθάνει στην πρωτεύουσα, επιβάλλει ορισμένους όρους και περιορισμούς στις ανθρώπινες επιδράσεις:

Εφόσον δεν περιορίζονται από άλλες διατάξεις, στην περιοχή επιτρέπονται εν γένει οι δραστηριότητες που δεν αλλοιώνουν τον γενικό χαρακτήρα της επιφάνειας του εδάφους και του τοπίου.

Απαγορεύονται όλες οι δραστηριότητες που μπορεί να δημιουργήσουν μόνιμη εικόνα έντονης αστικοποίησης, βιομηχανοποίησης ή εντατικής εν γένει εκμετάλλευσης της περιοχής.

Σημειακή δραστηριότητα με έντονο χαρακτήρα έκτασης έως 10 στρεμμάτων εκτός οικισμών μπορεί να επιτραπεί εφόσον εκδοθεί ειδική άδεια από τη Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού Στερεάς Ελλάδας και εφόσον η λιβαδική τουλάχιστον βλάστηση αποκατασταθεί σε διάστημα που δεν θα ξεπερνά το 1 έτος.

Αποφεύγεται η σφράγιση του εδάφους με συμπαγή υλικά (όπως είναι για παράδειγμα το μπετόν) και η παρεμπόδιση της διείσδυσης του νερού στο έδαφος. Για σφράγιση επιφάνειας εδάφους μεγαλύτερης του 1 στρέμματος απαιτείται επιπλέον ειδική άδεια από τη Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού Στερεάς Ελλάδας.

Η βοσκοφόρτωση κτηνοτροφικών ζώων καθορίζεται με δεκαετή σχέδια διαχείρισης των βοσκοτόπων τα οποία εκπονεί η δασική υπηρεσία ή, σε περίπτωση αδυναμίας της, με ευθύνη της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού Στερεάς Ελλάδας.

Το ύψος των κτηρίων περιορίζεται στους δύο ορόφους πάνω από την επιφάνεια του εδάφους στην πρόσοψή τους.

Απαγορεύονται οι αποψιλωτικές υλοτομίες. Η εκμετάλλευση των δασικών προϊόντων μπορεί να γίνεται με αειφόρες πρακτικές όπως είναι η δημιουργία κηπευτών ή υποκηπευτών συστάδων.

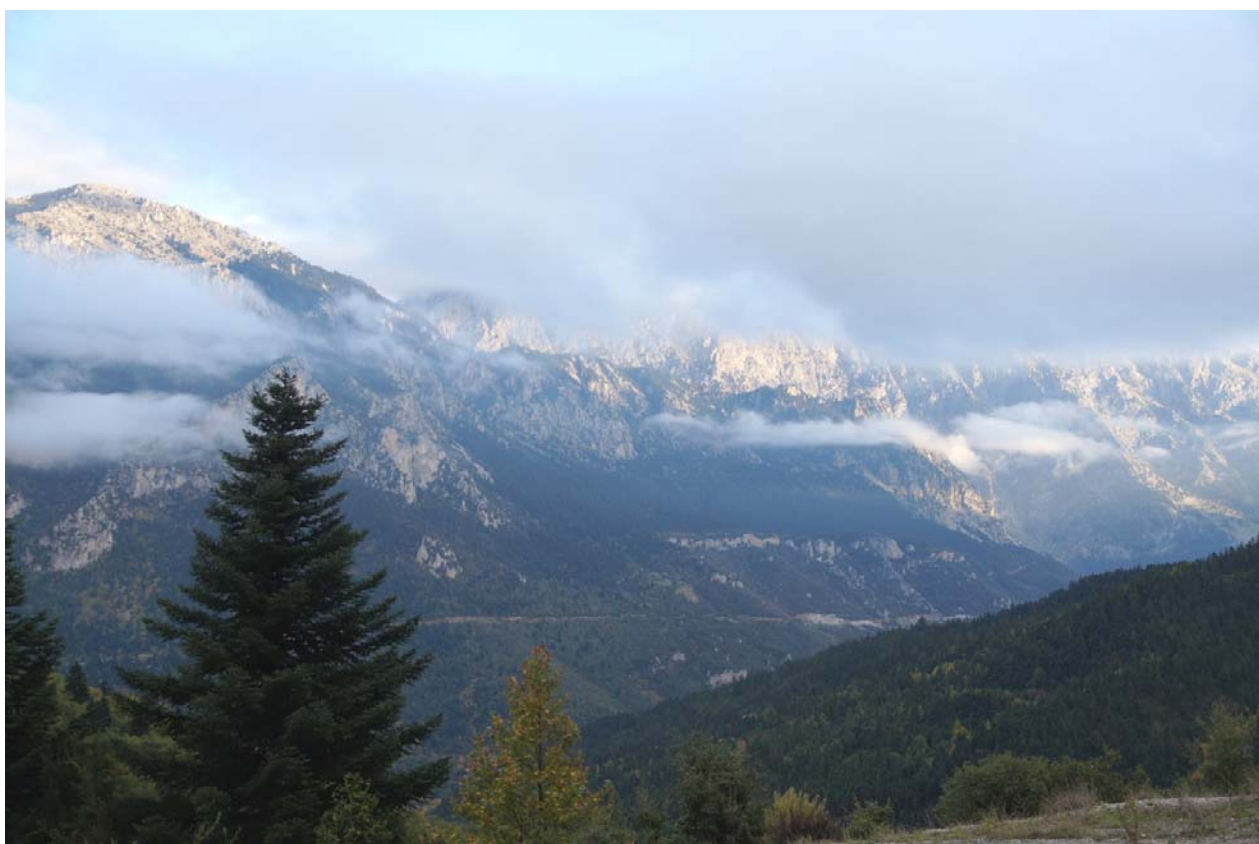
Διατηρείται η μικρή κλίμακα των αγροτεμαχίων καθώς και οι φυτοφράκτες.

Το οδικό δίκτυο περιορίζεται σε δρόμους μίας λωρίδας κίνησης ανά κατεύθυνση κυκλοφορίας. Σε ζώνες διάβασης αμφιβίων λαμβάνονται ειδικά μέτρα προστασίας τους από τα οχήματα.

Απαγορεύονται δραστηριότητες οι οποίες είναι δυνατόν να ρυπάνουν τα υπόγεια ή επιφανειακά νερά.

Αποφεύγεται ο φωτισμός τη νύχτα μακριά από τους οικισμούς.

Απαγορεύεται η κάθε είδους ηχορρύπανση μακριά από τους οικισμούς και τους οργανωμένους χώρους αναψυχής και άθλησης εκτός εάν προέρχονται από δραστηριότητες του πρωτογενούς τομέα παραγωγής, την κίνηση οχημάτων στο επαρχιακό δίκτυο ή την έκτακτη εκτέλεση εργασιών σε οποιοδήποτε σημείο. Εφόσον οριστούν από την Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας ορισμένα σημεία ως ξεχωριστά «ηχοτοπία», επιβάλλεται η λήψη σχετικής άδειας από τη Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού Στερεάς Ελλάδας για την εκτέλεση εργασιών ή δραστηριοτήτων που είναι δυνατόν να προκαλέσουν εντός των ορίων τους ηχορρύπανση με ήχους έντασης μεγαλύτερης των 70 decibel.

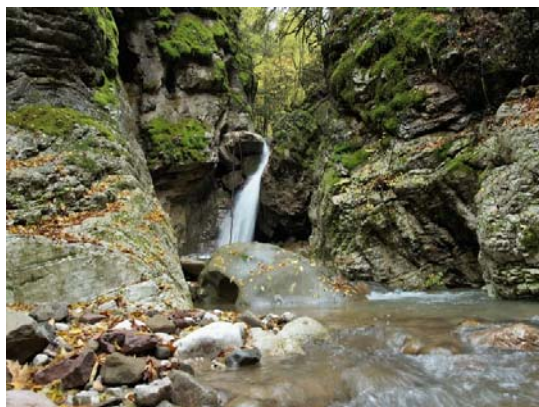
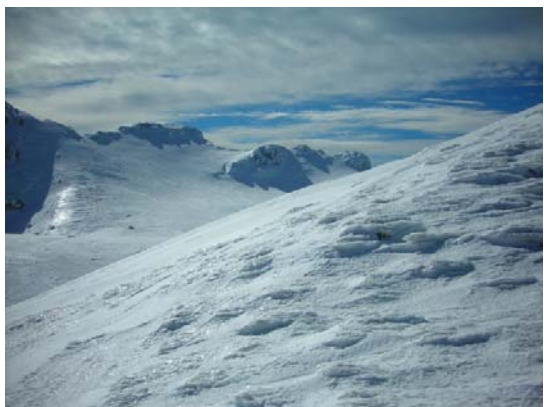
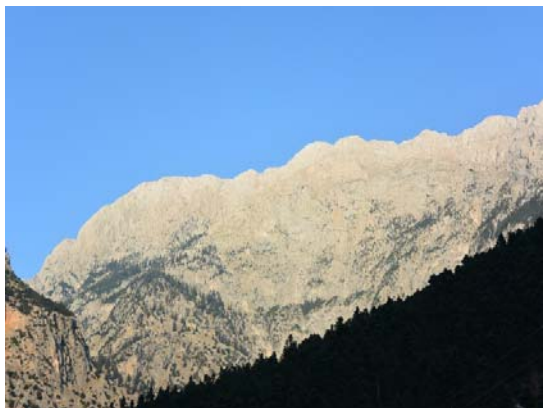
© Π. Λατσούλης/OPN|ΘΝΟΠΙΚΗ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Burke, Edmund (1757) *A Philosophical Enquiry into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful*.
- Cronon, William (1996) *The Trouble with Wilderness: Or, Getting Back to the Wrong Nature*. Environmental History, Vol. 1, No. 1 (Jan., 1996), pp. 7-28
- Δημόπουλος, Π., Bergmeier, E., Ελευθεριάδου, Ε., Θεοδωρόπουλος, Κ., Γερασιμίδης, Α. & Τσιαφούλη, Μ. (2012) *Οδηγός Αναγνώρισης και Ερμηνείας Δασικών Τύπων Οικοτόπων στην Ελλάδα*. Έκδοση Πανεπιστημίου Δυτικής Ελλάδας, 176 σελ.
- Fredrickson, Laura M., Anderson, Dorothy H. (1999) *A qualitative exploration of the wilderness experience as a source of spiritual inspiration*. Journal of Environmental Psychology.19:21-39
- Jennings, Gayle (2006) *Water-Based Tourism, Sport, Leisure, and Recreation Experiences, 1st Edition*. Butterworth-Heinemann
- Hilty, Jodi, Lidicker Jr, William and Merendlender, Adina (2006) *Corridor Ecology, The Science and Practice of Linking Landscapes for Biodiversity Conservation*. Island Press, Washington.
- Hussey, Christopher (1927) *The picturesque: studies in a point of view*. London and New York: G.P. Putnam's Sons. p. 16. (<https://en.m.wikipedia.org/wiki/Picturesque>, 15/1/2016)
- Ηλιόπουλος, Γιάννης (1987) *Λαογραφικά Δωρίδας*. Δωρική Αδελφότης, Αθήνα, σελ. 342.
- Kattoulas, Marios (1972) *The Fish Fauna of the Mornos River (Greece)*. Laboratory of Zoology, University of Thessaloniki, Greece. Sci. Annals, Fac. Phys. & Mathem., Univ. Thessaaloniki, Vol.12, p.317-328.
- Λεγάκις, Α. & Μαραγκού, Π. (2009) *Το Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Ζώων της Ελλάδας*. Ελληνική Ζωολογική Εταιρεία, Αθήνα, 528 σελ.
- Μποτετζάγιας, Ιωσήφ (2010) *Η Ιδέα της Φύσης - Απόψεις για το Περιβάλλον από την Αρχαιότητα μέχρι τις Μέρες μας*. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Ντάφης, Αθ. Σπύρος (1973) *Ταξινόμησης της Δασικής Βλαστήσεως της Ελλάδος*. Αριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, Επιστ. Επετηρίς Γεωπονικής και Δασολογικής Σχολής, Αφιέρωμα Εισ Μνήμην Αναστασίου Οικονομόπουλου, Τόμος ΙΕ', Τεύχος Β', σελ. 75-90 + Φυτοκοινωνικός Χάρτης της Ελλάδος.
- Ντάφης, Σπύρος (2010) *Τα δάση της Ελλάδας*. Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας.
- Polunin, Oleg (1980) *Flowers of Greece and the Balkans, A Field Guide*. Oxford University Press.
- Παπαϊωάννου, Ι. Χαρητάκης (2005) *Αγριόγιδο στα όρια της επιβίωσης*. Β' έκδοση, Ιωάννινα, 104 σελ.

Πορτόλου, Δ. Μπουρδάκης, Σ., Βλάχος, Χ., Καστρίτης, Θ. και Τ.Δημαλέξης (επιμ.) (2009) *Οι Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά της Ελλάδας: Περιοχές Προτεραιότητας για τη Διατήρηση της Βιοποικιλότητας*. Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Αθήνα.

Tan, Kit and Iatrou, Gregoris (2001) *Endemic Plants of Greece, The Peloponnese*. Gad Publishers Ltd, Gads Forlag, Kobenhavn.

© Γ. Λασιούλης/ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ

